

Лезги Газет

Жуwan Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!

1920-йисалай акъатзава

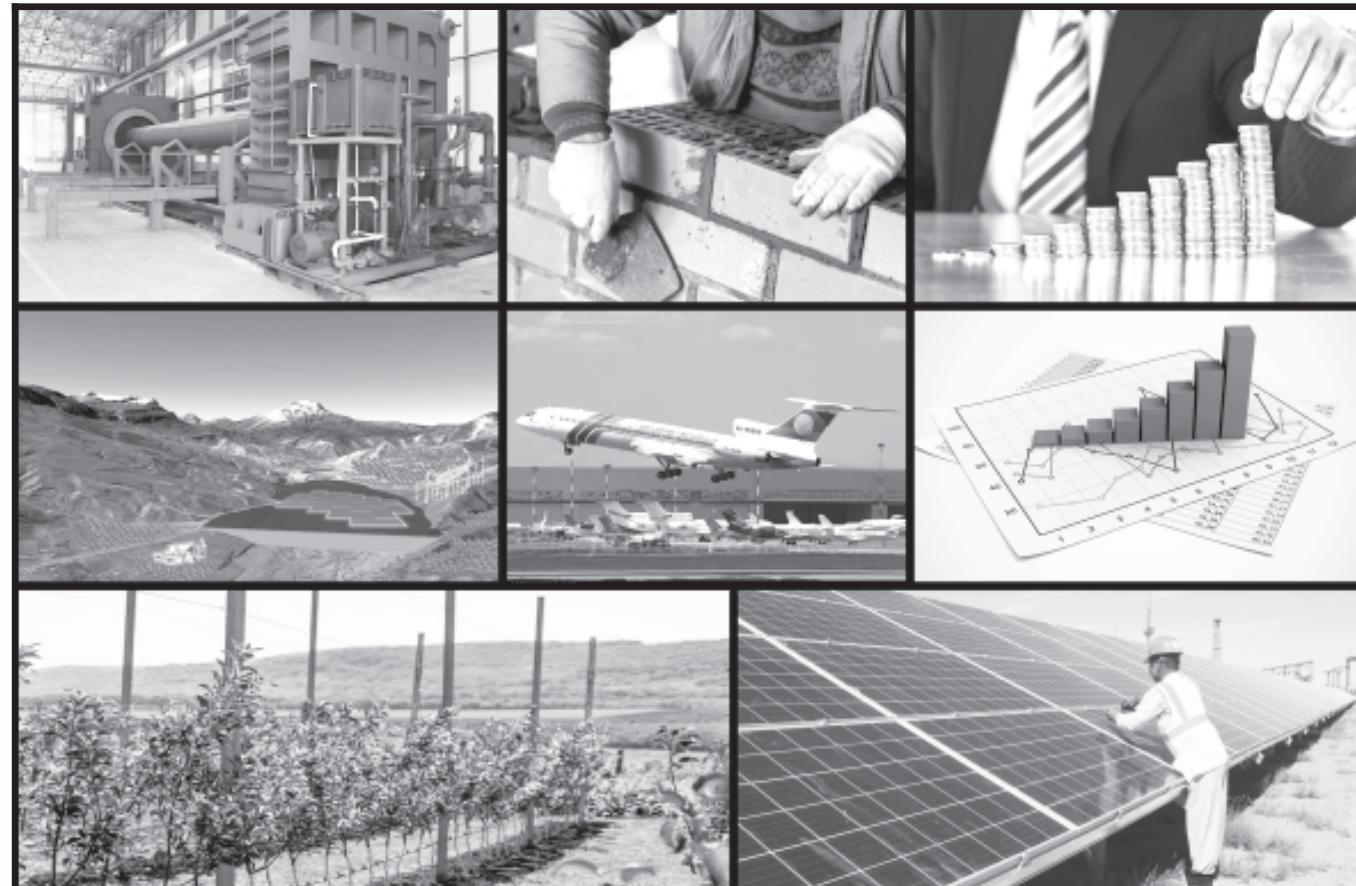
N 20 (11029) хемис 19-май, 2022-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Маса къачуна

Дагъустандин хуърун майишатдин товарар гъасилдайбуру 2022-йисан 4 вацра чиз герек 118 техника маса къачуна. Аллатай йисан и вахтуни гекъигайла, им 31 процентдин гзаф я, хабар гузва региондин хуърун майишатдинни сурьсетдин министерстводин пресс-къуллугъди.

Къейдзава хъи, аграрийри техникадин 60 процент къезил лизингдин шарттарал асаслу хъана, амай пайни абуру чин тақъатрих маса къачуда. "Асулъисабдай республикада хуърун майишатдин виниз тир еридин техника маса къачуда: "Кировец" тракторар, техил къватлай виниз тир еридин "ТОРУМ" ви "ACROS" комбайниняр, санай масаниз тухуз жедай техил къурурдай машинар, скреперар". Министерстводин векилдин гафаралди, алай йисуз 700 миллион манатдин къимет авай хуърун майишатдин техника маса къачуда. Къетлен фикир республикадин АПК-дин субъектри къезил лизингдин механизм ишлемешуниз гуда.

Проектар - менфятлудаказ

17-майдиз Сергей Меликован рөгъбервиллик кваз РД-дин Кыилин къвалав гвай инвестицийриз талукъ гъалар хъсанарунин ва карчилан вилик тухунин рекъяр Советдин заседанин кылес фена. Идан гъакъиндей редакциядиз РД-дин Кыилин пресс-къуллугъди хабар гана.

Мярекат ачуухуних галаз Сергей Меликова къейдна хъи, арадал атанвай сиясатдин къецерапатан гъалари экономикадиз таъсирзава ва регионда тухувтай инвестицийриз талукъ къваладиз ийизвай истишинар артухарзава.

Региондин рөгъберди лагъайвал, алай вахтунда инвестицийриз талукъ чантада 380 миллиард манатдин къимет авай 49 проект ава. Винидих къалурнава пулуник 14,5 миллиард ишлемешнава ва ида къваладин 1620 чка тешкилдай мумкинвал гана. "Къейд авунвай проектар менфятлувилелди умъурдиз кечирмишнуни региондин экономикадиз неинки пулунин тақъатар, гъакъни и хел вилик тухудай шартларни арадал гъида", - къейдна республикадин Кыли.

Инвестицийриз проектар умъурдиз кечирмишнин карда муниципальны образованийрин кыларин хиве еке везифа ава. Гъавиляй Сергей Меликова и кардал къетлендиз фикирни желбана. Ада лапана: "Вилик акъвазнавай месэлайрин ва инвестицийрин сиясанти хъсанарна къланда. Гъавиляй инвестицийриз талукъ търекатдик муниципальны тешкилларин кылар кутун лазим я. Гъикл лагъайта, абуруз гъардаз вичин мулкуна вуч аватла, гъикл кыле физватла, гъихтин проектар

умъурдиз кечирмишдатла, гъи жуъредин бизнес геъеншардатла, чипхъ и рекъерай гъихтин мумкинвилер аватла чизва".

Дагъустан Республикадин Кыилин гафаралди, республика яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик тухунин ва ағалийрин иғтияжиз талукъ хилерикай сад гъвечи ва юкъван бизнесдиз геъеншрехъ ачуухун я.

РД-дин карчиларин ва инвестицийрин рекъяр агентствоудин рөгъбердин везифа яр вахтуналди кылиз акъудздавай Гъажи-Мурад Абашилова республикадин мулкуна инвестицийрин проектар умъурдиз кечирмишавай гъалдикай доклад авуна.

Ада къейд авурувал, 2022-йисуз Да-

гъустанда 6 миллиард манатдин къимет авай чехи проектар умъурдиз кечирмишун лазим я. Абурук "Хевел" компанийрин дестедин "Дагъустан Республика" цийиз чекалд хизицай энергетикадин кластер тешкилунин сергъятра аваз ракынин электростанцияр эцигун", "Каспийскдин шущедин чунарн завод" ООО-дин "Шущедин чунар акъуддай ва абурукай шейэр гъазурдай завод, шущедин шарикар акъуддай кархана, медицинадин идара-яр патал кислород гъазурдай цех.

Мярекатдал малум хъайвал, алай вахтунда Республика гъвечи ва юкъван бизнесдин 44,6 агъзур субъект регистрация авунва. Аллатай йисан делилприв гекъигайла, и рекъем 17,9 процентдин гзаф я.

РД-дин туризмдин ва халъдин художественный сеняктарвилерин рекъяр министр Эмин Мерданова туризмдин хиле карчывал геъенш жезвай гъалдикай сүльбетна. Ада малумарайлал, республикадиз къевзвай туристар къабулдай имаратар гъазурун патал федеральный бюджетдайса къадар тақъатар ахъайда. Республика-дил къецеңи газфбуруз чизвай "Каспий" ОOO-ди Къарабудаҳкент районда авай "Каспий" санаторий геъеншарзава, ана мадни къулай шартлар тешкилзава.

"Алияк" ОOO-ди Стлал Сулейманан районда "Кпул - ятар" санаторий цийикла тъкъуър хъийизва. Докъузлара районда альпинистрин "Яру дагъ" базадин имаратар эцигава. Аллатай йисуз республикада цийи 15 мугъманхана кардик кутуна. Ихътин дараматар цини эцигда.

Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 16 манат

Нумрадай къела:

ЮБИЛЕЙ

Дагъустанда - балкъанрин завод

Дагъулх районра чадин жинсинин балкъанрин къумекдалди хъсан тумунин балкъанар арадал гъизвай. Вири районра акъаха гъалдай (верховой) ингилис балкъанрикай хийир къачудайвал хъана. Вилик неинки гъайванрин къадар артухарунин, гъакъни жинсерин ерини хъсанарунин месэлэ эцигнавай.

▶ 5

ХУЪРУН МАЙИШАТ

Цин къаналрин устад, сагыб

Шарвилидиз ухшар Сутаев Мегъарам хъитин ахъцэгвияр чи арайра гила, гъайф хъи, лап тъмил я. Гъавиляй абури рикел хъунхъ, тъварар эбеди авунхъ, ахътин касарин чешнейралди акъалтзавай несил тербияламишунхъ еке метлеб ава.

▶ 7

ОБРАЗОВАНИЕ

Арзаяр къабулун давам жезва

"Хуърун муаллим" ("Земский учитель") программадин сергъятра аваз алай йисуз Республика муаллимар патал 93 азад чадин сиягъ тъкъуърнаа...

И программадин сергъятра аваз къвалахал акъязай муаллимиз 1 миллион манат къумекдин пул гузва.

▶ 8

САГЫЛАМВАЛ

Абдуллағыз къумек герек я

Халъдин къажъган муркладални ргода лугъузва бубайрин камаллуп мисалда... Аевр хъсанвал садрани квахъ тийидайди чна рикелай ракъур тийин. Чна чарадан тълдикай хабар къадай вирибурувай - мергъяматтуу, гъил ачух инсанривай Ших-мегъамедоврин хизандиз къумек гун тълбазава.

▶ 9

ЭДЕБИЯТ

Адан камалдин тарсар

Багъри ерихирх ам гзаф вахтара вичин ярар-дустар, писателар, шаирар, журналистарин галаз ахъятадай. Чи же-мятыхъ галаз абурун гъурушарни пары чимибур жедай. Асеф Мегъмана Къеплуррикай тъкъуърнавай манини гъахътин рафтарвилерин таъсирдик кеаз арадал атайди я.

▶ 11

ХАБАРАР

Жегъил капитан

Ци Жавидин Гъабибова 6-8 майдиз Советский хуъре къезил атлетикадай турнир тешкилна ва къенкъечи чакар къур б 6 касдиз кубокар, медалар, грамотаяр, пулдин пишкешар гана.

Ада рөгъбервал гузвой компаниядихъ Кыблепатан Дагъустандин жегъилар къецерапатан компанийра къваладалди таъминарунин ният ава. Икли, Советский хуърий 25 морякди маса улквейрин гимийра аваз гъульлерал сирнавзаа.

▶ 12

Такабурлу Дагъ

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Накъ, 18-майдиз, Дагъустандин Халкъдин Сад лагътай шаир, Ленинан ордендин сагыб Стлал Сулейман хай юкъуз Махачкъалада, адан тварунихъ галай багъда, гъар йисуз адет хъянвайвал, Дагъустандин шириатдин сувар шад гъалара къейдна. Ам, гъамиша хъиз, цини иниз ківатл хъянвай чи халкъдин жемиятдин ва яратмишунардай интеллигенциядин, гъакъ Дагъустандин маса миллетрин векилри, шириатдал рикл алай ксари шаирдин гумбетдал цукъвер эцигунайл башламиш хъана...

Мярекат ачуҳдайла, РД-дин писателрин Союздин председатель М.Альмедова Дагъустандин шириатдин бине эцигай ксарикай сад тир Стлал Сулейманан шириатдин зурбовал, важиблувал, адалай Дагъустандин шириат къаълан күкүшриз акъудиз алакъайди, адакай неинки Россияда, гъакъ гзаф маса чайрани чизвайди, чехи шаирдин яратмишунриз М.Шолохова, Б.Пастернака, О.Мандельштама, И.Суркова ва гзаф маса зурба ксари еке къимет гайди, йисар алатунивай Сулейманан ширири мадни кесерлудаказ ванзавайди, абур обществодин гзаф “азаррикай” хъудай еке дармандиз элкъенвайди, Стлал Сулеймана чаз мад сеферда чи дувулиз, чи чешмейриз элкъенва кихлигиниз эвер гузвойди къейдна.

Шаирдин яратмишунрин ва умъурдин рекъиз талукъ келимаяр лагъайбурун, Сулеймана теснифнавай, гъакъни зурба камалэгълидиз баҳшнавай шириар

келайбурун арада мөркездин 5-нумрадин гимназияда чирвилер къачувай рушар, Дагъустандин давединни къанун-къайдада хъудай органрин ветеранрин Советдин председатель, отставкада авай полковник М.Алижанов, шаирар - Ш.Алишева, Б.Кулунчакова, Дагъустандин халкъдин писателар - Къ.Акимов, А.Исмаилов, МЧС-дин отставкада авай полковник Н.Исмаилов, шаир ва публицист Ф.Нагиев ва гзаф масабур авай. Абуру халкъдин тлал-квалрикай, намус-гъеиратдикай, инсанвилин еририкай теснифнавай адан шириар такабурлу дагъ, дерин гъуль тирди къейдна.

“Лезги газетдин” къилин редактор Мегъамед Ибрағимов мярекатдал лезги чалап раҳана. Вичин ва коллективдин патай вирида сувар - Дагъустандин шириатдин ва шаир хай югъ - тбиринка. Дагъустандин шириатдик еке пай кутур Стлал Сулейман сифте нубатда яъль, намус вине эцигай кас тирди, адан ширири и кардиз эвер гузвойди къейд авунихъ галаз санал ада йисалай-суз мярекатда иширакзайвай ксарин жергери къери жезвайдал, гъукумдин жавабдар къуллугъирин сагъибар и мярекатда тимил аквазвайдални фикир желбна.

Мярекатдал Мегъамед Ибрағимоввав ва газетдин литературадин отделдин редактор Мердали Жалиловав Россиядин гзаф миллетрин алай аямдин литературадик еке пай кутунай (За значительный вклад в современную многонациональную литературу России) Россиядин писателрин Союздин председатель Н.Иванован къул алай гъульметдин грамотаяр вахканда.

Яшайиш хъсанарун патал

Ийкъара Дагъустандин зегъметдин ва яшайиш вилиди финин министр Абдурагъман Магъмудовахъ галаз “Объясняем.рф” проектдин эфирида агъалий-риз яшайишдин рекъяй къумекар гүнин месэләй веревирдна.

Агъалийриз яшайишдин рекъяй къумекар гүнин са жерге серенжемирин арадай яз, министрди хизанриз датлана дуллух арадал гъиз къумекавай чешмездал, вич нетижалу алат яз къалурнавай яшайишдин рекъяй икъррарал (соцконтракт) фикир желбна.

“Дагъустанда вири санлай 6777 икърар кутундайвал я. Республикадин вири агъалияр жел авун патал абур министрстводи, чилюхъ тимил агъвал авай хизанар фикирда къуналди, муниципалитетиз чара авунва. Къенин юкъуз яшайишдин вири санлай 4800 икърар кутуннавай”, - къейдна ада.

Яшайишдин рекъяй икърар прог-

раммайрин 4 жувредай кутуниз жеда. Иник къильдин карчилини къвалах къилиз акъудун, умъурдин четин шартларай экъечунихъ элкъурунавай серенжемар, къвалах жагъурунхъ элкъурунавай икърарар ва къилди са касди вичин къумекдин майшат къиле тухун ква.

Министрди гъавурда турвал, соцконтракт кутундайла, яшайишдин адаптациядин къильдин программа арадал гъида. Ана агъалидал гъи къадарда аваз къумек агакъадатла къалурда. Программада мадни къумек агакъарунин паяр галай-галайвал, гъакъни инсандин масадалай аслу тушиб вич ва вичин хизан таъминариз къумекдай серенжемиркай къхъда.

А.Магъмудова алава хъувурвал, соцконтрактдин квотайриз ва и ва я маса жувредай гъар са муниципалитетда кутуннавай икърарин къадардиз талукъ малуматар Дагъустандин зегъметдин ва яшайиш вилиди финин министрество-дин сайтдай чириз жеда.

Къумекдин къадар артухарнава

РД-дин аксина кардик кутунвай серенжемар себебяз, дагълух чайриз къумек гүнин госпрограммадин сергъятра аваз Дагъустандин властири, чара ийизвай субсидийрин къадар артухарнава.

Эvez хъийидай харжийрин агъа къанин къадар 50 агъзур манатдилай 200 агъзур манатдал къван гзафарнава, хабар гузва РД-дин экономикадин ва мулкар вилиди тухуннин министр Арсен Рустамова.

Дагълух мулкар вилиди тухуниз талукъ госпрограммадин сергъятра аваз субсидийрин къачун патал арзаяр къабулиз башламишнава. Идалай вилик йисара субсидийрин къадарар 50 агъзур манатдилай 3 миллион манатдал къван тир. Программадик алай йисуз дегишвилер кутурдалай къулух эvez хъийидай харжийрин агъа къанин къадар идалай вилиди авай 50 агъзурдлай 200 агъзур манатдив (хъуръун майшатдин гъвеччи техникидай) ва 500 агъзур манатдив (фад арадал къведай ва гзаф бегъер гудай жуъредин багълар кутур къумекдин хусус майшатрин иесиривай 50 процентдив агакъна харжияр эvez хъувунин субсидийрин къачуз жеда”, - къейдзава министрводин пресс-къулпудъя.

РД-дин экономикадин ва мулкар вилиди тухуннин министрводи хабар гузайвал, документар алай йисан 24-июндалди къабулда.

“Арзаяр газа региондин Минэкономразвитиядиз ва я МФЦ-диз физ жеда. Программада иширакунин шартлар ва лазим документар гъихътинбур ятла министрводин официальный сайтдин (minec-rd.ru) “Дагълух мулкар вилиди тухун” чина къалурнава.

Уртах олимпиада къиле тухвана

Шикъл ятъайди - Къудрат Алиев

14-майдиз Стлал Сулейманан райондин Цмуррин мектебда мергъяматлувилин “ЛЕКИ” фондуни, алим ва жемиятдин краял активидаказ машгъул хъай кас тир Мариф Жамединович Къадимован тъвар икълен хъуниз талукъарна, информатикадай районрин уртах олимпиада къиле тухвана. Олимпиадада Къиблепатан Дагъустандин Мегъарамдурун, Стлал Сулейманан, Дербент, Хив ва Къурагъ районрин 15 мектебдин 8-10-классра къелзавай аялри иширикна.

Олимпиададин нетижада 1-чка Мегъарамдурун 1-нумрадин юкъван мектебда къелзавай Гъамид Рагымова къуна ва 10 000 манатдин пишкеш къачуна. 2-чкадиз ва 7 000 манатдиз Стлал Сулейманан райондин Къасумхурун 1-нумрадин мектебда чирвилер къачувай Максим Селимов лайиху хъана. 3-чка ва 5 000 манат Хив райондин Цийи Фригъирин юкъван мектебдин ученик Рамазан Рамазанова къачуна.

Къейд ийин хъи, сифтегъан чкаяр къур аялрин муаллимизни 3000 манатдин къадарда аваз пулдин пишкешар, гъакъни грамотаяр, чухсагъулдин чарап, лезги чалалди гъазурнавай цлан календарар, Фондунин лишанар алай шейэр, Мариф Къадимован ктабар гана. Идалайни гъейри, олимпиада-

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 18-майдиз Дагъустанда коронавирус акатайбурун къадар 93 103-дав агакънавай. Эхиримжи юкъуз коронавирус акатай 5 кас дузыдал акуудна.

Гъа са вахтунда дуихтуррилай начагъ хъай 89 404 кас (эхиримжи юкъуз - 13) сагъар хъийиз агакънава. Дагъустанда коронавирусдик 3593 (эхиримжи юкъуз - 1) кас къена.

Стал Сулейманан шириратдин йикъар

Пак тіварціел дамахин!..

Мердали ЖАЛИЛОВ

Гәр үисан майдын вацра XX асирдин Гомер Стал Сулейманан шириратдин йикъар-сувар күлие тухун чи республикада ва тақыл Сулейманан хабар авай вири чекірани (Азербайжан, Казахстан, Белоруссия, Санкт-Петербург, Москва, Украина ва масабур) адедиз элкъөнен-вайди тарихда гәтнава.

Кар анал ала хы, Сулейманан шаир-вилини устадвал, гәда вичи лагъайвал, «мядендин къизилдиз» ухшар я. Уймурандин лап четин, гәкъван мұракаб месэлайрикайни Стал Сулеймана хызын адедин гафаралди, вири гәвурда ақадай тегъерда мани лагъай маса устад малум туш. Ам, гәкъынъатдани, халқынан дерин къатарай вичин чирвилер къачуна, ширирлди и чирвилер халқын ахгакъариз алакъайбуруқай сад я.

Стал Сулейманан шириратдин са мярекатдал Дағыустандын халқын шаир, вичин тіварни вири дүньядиз машъүр хъанвай устад ва арифдар Расул Гамзатова лагъай гафар гилани тиқарариз кланзана. Ада къейднай: «Гәфбуру зазарза къыхын, вун са гъихын ятлани академиядиз гәхъун лазим я лугъузва. Алай аямда (хъуэрзева ам) академикарни академияр ақынан гәзән хъана хы, вуж күн иеси ятла чир жәзмач. Закай вуч академик?.. Вуч академик?..

Академик инье вуж ятла! - түб түккүйнера ада Стал Сулейманан сүреттал. - Гәм ахалисан халқын илмір Академик! Гәдәз лайих я атвар!..

Вирибуру разивилин капар янай.

За къатлувайвал, Расул Гамзатован гафарик вирибуру аннамишна кланзай гәхъувал ква. Сулейман академияр күттән тавар Академик (и гаф чехи гәр-фундай къызында) я!

Амма, жуван гъилевай лаш тұура алаң аквада лугъудайвал, Сулеймананай са гъихын ятла терхеба гафар рахадайбури, адан вахтар алатна лугъудайбури, маса жуыредин «критикарни», тапан «алимарни» тімил туш. Ахътинаруз яб гайитла, чун чи чалан хазинадивайни къакъатун мүмкін я.

Ша чна Сулейманаз вичиз яб гүн:

* * *

Чеб къве ківач квай ламарикай,
Четин я лап қламарикай,
Са гъута къур самарикай
Дөве өраз ңай жедай туш.

* * *

Са бязи инсанрин гъараз,
Тежез, акъахун я тараз,
Вич пуд күльпек хъайи катраз
Пехърекай мидяй жедай туш.

* * *

Инсанрикай надир тек-тек
Мерд итимар жеда эрек.
Ваз атлас хызыз ақеаз а пек,
Туш, ам памбаг, хун я, валлагы.

Са затылан жен ваз вичивай,
Дүйдүгүз гуда ваз вижевай.
Адан ният эхир жувай
Чиарчын ңил чүгүн я, валлагы...

(«Насытар» шириррин къваталдай)

Сулейман чи акъул-камал, чи руғы - чи жамал, чи ацуқын-қарагъун - чи вири я! Сулейманаз кутуп тавар тиқиет ягъуни чун, иллаки лезгияр, виринар усаларда. Адах вичин намус, вичин бармак, таҳт ава эхир! Ам а тахтунар аудиз алахъун гәхъувал вахтар ва тақъатар пучун я.

Ятлани, фагъум тииз, чи са хейлин же-гъилри, гагъ-гагъ гъатта журналистрини, художникими чипиз чизни, течизни тіварар, крап какадарунар гъалтзана. За гъавиял мад сеферда са бязи гәкъынъатар риккел хизва. И кардайчай чун идалай виличкини рахайди я: чи газетдани, масанрални. Ятлани тиқар хъувункай, заз чиз, зиян жезвач садазни.

1. Сулейман ашукъ яни, тахъайтла, халқын дерин къатарай ақыттай, халқын мецелай рахазвай шаир? И месаладай гъеле Гәжибек Гәжибекована алатай асирдин эвел күлие вирибуру гәвурда ақадайвал лагъанай - халқын шаир, халқын дерин къатарай атайди!

Мад садрани и месала күд тахвун патал чин гаф машъур алимар тир Ағъед Ағъаевани, Ражидин Пәйдәровани, Рағым Кельбекановани, Гәжи Гашаровани, шаирар тир Алирза Сайдовани, Шихнесир Къафлановани, масабуруни чин эсерра лагъанва.

2. Гъеле 2009-йисан сентябрдин вацра лезги яратмишдай интеллигенциядин еке дестеди (16 кас) Махачкъаладин а чаван мэр С.Ж.Амирлан тіваруна ачух чар къенай (килиг: «ЛГ»-дин гъа үисан 36-нума). А касдини, ярғыл ве гъин тавуна, 2010-йисан эвел күлия маҳсус къарап ақында. Гъеле 1937-ийсалай, яни чехи шаир кечмиш хъайи ийсалай ам фаракъатнавай багъ (сквер) шаирдин тіваруна галайди, гилани а чқадиз «Стал Сулейманан тіваруна галай багъ (сквер)» лугъун ғерек тиристиқар хъувунай.

Вучиз ятлани, чи «савадлүйрін» мецел, гъа багъдиз фейилани, шаирдин тівар татана, «Родопдин бульвар» гафар къвезва. Болгария гынава? Стала гынава? Родопдин бульвар 1964-йисуз Махачкъаладиз а чаван Болгариядин Халқын демократвилини Республикадин Смоляндин областдай дүстүрлини делегация атайла, мугъманрин гъурметтадай Приморский бульвардиз (Горькийдин тіваруна галай күчедилай Театральный күчедив агақына, гъульхъуди физвай ракъун мұғъалай чқадал къван) «Родопдин бульвар» тівар гәнай.

Гила я гъа дүстүрлини улькве амач, я иниз хъвезвай болгарвиярни. НАТО-дик экечінавай Болгарияди Россиядиз акси санкцияр къабулзана. Чна «гъурметтадай» Стал Сулейманан багъдиз Родопдин бульвар лугъузва?

3. Чи вилик къвезвай са бази макъалайра гилан цийи «сүлеймановедри» стағыл кесиб Гъасанбекан хцикай гагъ лап девлеттүрлү лежбер, еке мулк, гъакъван яцар, балқынан авайди ийизва. Гүя ам дүньяда са күлс фахъ, кар-кеспи кважана, къекъведи тир.

Садбуру ам лап акъалтай динэгъли, руғаны, гъакъван фекъи-фаҳрадин арада хъайиди хызыз къалурзана. Гүя фекъирикай ада лагъай шишиарни са маса Сулеймананбүр тир жеди.

Иккі Сулейманал шумуд чин алайди жезва?

4. Сулейманан ирс я лугъуз, акатай вуч хъайитлани, гила «жагъун хъувурбүр» яз, ктабра твазва.

Зи фикир я: тівар усаларзавай, зайиф, хатадай са гыкъл ятла лагъай заттар къе, икъян висар алатайла, майданра түнин лазимвал бажагъат ава. Чыл, эдебият ахтармиззабайбуруз а кар ғерек я жеди. Адедин келзабайбурун вилера ақынан зурбаз ақвазвай бармак къезилар тиин...

Фадлай тайин хъанвай къиметар, делилар, къейдер хүн, мад шаклувилик кутан тиин...

5. Стал Сулейманан тівар чи республикадин кыллын вуздал алайди тир. Тарихдин бази себебрикди (абуруз къиметар за гузвач) Сулейманан тівар алушда, В.И. Ленинан тівар гәнай. Гила гъа тіварни хъказмач. Гъахъ дүйдзел ахкъудун лазим түшни? Шаирдин тівар вичин чқадал хүн кутугнавачни?

Иккі я гәкъынъат! Ийидай крап мадни газа жагъыда. Сифте нубатда атварціел дамахна кланда.

Гомер зурба

Тамила САЛМАНОВА

Вун амач къе, Гомер зурба,
Ви камалдин зар ама.
Чи арифдар, чехи буба,
Ви таъсирлу ңар ама.

Чи риккелай фидани бес,
Ви жафа квел эвездә?
И алемдиз хъанай ви сес
Писателрин съездда.

Лезги къатлун, ви гаф эркін
Тир михыди ва пакди.
Къалурна чи милдетдин чин
Ви намус квай бармакди.

Шириратдин никкел ава
На битмишай бегъярар.
Лезги элдин риккел ава
Ви ялав квай эсерар.

Вун билбидив хъана сирдаш,
Адав дердер авуна.
Легъедан хъанач яваш
Зар гъиз гәр са гафунал.

Русвагъайбур гъикъван хъана
Фекъиярни судуяр.
Ви сиркеди шумуд кана
Чалкечирап, жадуяр.

Ви тівар къазва гъар чкада
Гъвечілдіни чехида.
Гъам мектебда, гъам баҳчада
Күлпүзданни ирида.

Ви шириррин къадир чизва
Ақси хъайи къелетриз.
Ви ківал хъезва, ви чал хъезва,
Ви ирс хъезва веледри.

Шаирдин багъда

Махачкъалада авай Стал Сулейманан сурун-гүмбетдин патав къеңи чал

Абидин КАМИЛОВ

Хуш гилавар, гүлці жез, физ зи мекевай,
Хаж жезва къакъан къавах тараriz.

Каспидилай къарагъзавай лепеяр

Къевз тъхъзана зи ширидин ңарариз...

Хушбахт умумыр гразва къе күд пата:
Гъар сад, вичин баҳт жагъана, шад я къе.

Рикк шадвилив ацана зун, аял хъиз,
Ава, риккел гъиссери гузур лепе.

Садбур гъульпун къерек къуна къекъвезва,
Ашкы кутаз хүш гъавади, атири...

Садбур гъульп, балуғъар хызыз, эхъезва,
Цукк акъудрай лугъуз мадни умумурди...

Амма тек сад бармак алаz ракъиник
Акъвазнава. Хабар туш жал гатфаркай?
Я тахъайтла гъамлу я жал иисан къе?
Я тахъайтла кватнавач жед(и) ахваркай?

Вич лугъумир, зал гъалтайди тақуна,
Цукквер юкъва чка къунвай сур хъана.

Мрамордал «Гомеран» тівар акуна.

Шад гъульп, зулун юғъ хызыз, чүр хъана...

«Ажеб жедай къенин юкъуз чахъ галаз
Амайтла Күн, рахаз-хъуэрз, Сулейман.
Гъар са юғъ чаз сувар жедай Квехъ галаз,
Зи ширирап келдай за Квезд, Сулейман...».

Зи гъиссерив зи хайи чил рахана:
«Ни лугъуда амач ам чи арада?

Күд патахъди килиг иер, алгъана,
Виз шаирдин риккел мурад ақвада...».

Эхъ, чил гъахъ тир, заз дүз жаваб элкъурай,
Халкъ машгъурай иисан садран(и) рекъида.

Рагъ Чиливай хъайитлани яргъара,

Са чавузни адан нурар рекъида!

Къад лагъай виш ис акъатна элба-эл.
Мад виш иисар - гүзел девран алуқъуда.
Гележедихъ галаз Күн тівар, Сулейман,
Чи риккела эбеди яз амукъда!

Хуш гилавар, гүлці жез физ зи мекевай,
Хаж жезва къакъан къавах тараriz.

Каспидилай къарагъзавай лепеяр

Къевз-хъфизва, зи ширидин ңарар хызы...

Махачкъала, 1969-йис

Ви рухваюр, Дагъларин ульке

Рульдин ялав - инсанриз

Нариман ИБРАГИМОВ

ХХАСИРДИН 60-йисара Махачкалаада “Лезгийрин больница” тівар акылтнавай азархана авай. Им сифте нубатда больнициадин кыилин дұхтур Сафаралиев Ярмет Алиметовичан ківалахдихъ галаз алакъалу тир. Ам чидай, адакай ван хъайи инсанри рикел хизивайвал, Ярмет Алиметович устадлу дұхтур-хирург, тешкилатчи, еке ватанперес, виклер фронтовик, полковник ва регымлу, къени инсан тир. Ам республикадилай къечени машгүр хъанавай. Къе чазлэзи халкьдин баркаллу рухвайрикай сад тир, дидедиз хъайлалай инихъ 110 йис тамам жезвай рагъметлуди рикел хиз кланзана. Адан умумъир инсанриз миҳи рикелди къуллугъ авунин жигъетдай халис чешне я.

ЯРМЕТ САФАРАЛИЕВ. Адан умумъурда, хектрик квай хъиз, сұғыуырдин, аламатдин вакъияр садни къвед хъанач. Кылел атай хаталу дұшшуширайни ам сагъ-саламатдиз хкатна. Гъар са уламда адал къени, регымлу инсанарни ғылтна. Гъавилий ада эхир нефесданди анжас хъсанвиндер авуна.

Хив райондик акатзаяй Цлахърин хұрунви Алимет лежбер, адан умумъурдин юлдаш Ханпери каванни, гамарин устлар, гъатта жеряявилин алакъунарни квай дишегъли тир. Къенин несил мягътленни хүн мумкин я, ада 16 аял хана. Абурукай анжас 8 амукына: ругуд хвани къве руш. Ярмет виридалайни гъвечиди тир. Алимет вири веледар къумбұрдал акылтталды рагъметдиз фена, хизандин яшайишин, тербиядин вири къайгъуяр дагъви дишегълидин хиве гътнана. Ада усалвалнач, хүре итимизр талукъ ківалахарни авуна, даттана гамар, гұлтуғарни храна, аяпрази каш гана. Веледар виклербур, ақыллубур, цили дөвирдин гъавурда фад акылтур бур хъана. Ругуд хвани, яшар тамам жедалди, көлиз, чирвилер, пешеяр къаңуз, шегъериз фена, абурукай тівар-ван авай инсанарни хкатна. Советтин писатель Николай Тихонова “Жаван руын ва бурынжидин жукұмар авай Дагъустандин рекъерин “Аллаг” лагъай “Дагтортрансдин” регъбер хъайи чехи стиха Гъажитет Сафаралиев, адан хва, заводрин директор, “Дагәнергодин” кылини инженер хъайи Керим, адан хва алым, физик РФ-дин Госдумадин депутат Гъажитет, Къасумхұррел милициядин начальниквиле, Хив райисполкомдин председателвиле ківалахдихъ стиха Магъмуд, Ленинградин кардик кутур “Дагвидондин” чехирардай заводдин генеральный директор стиха Нурут, адан рухваюр “Шилкин - Дагвино” компаниядин директорорин советдин председатель Сергей, чехириннустад, шайр, юморист Гъажитет...

Ярмет, күйд үйиса аваз, хайи къулавай, Ханпери дидедивай къакъатна. Къазанмиши патал физвай жегъиль хурунвийрин гүгъуна гъттай аял Бакудиз акъатна. Я түрк, я урус чал чин тийизвай лезги баладин кыл акальна еке шегъерда. Күчедикай ківал хъанвай аялди вичел са дишегълидин фикир желбна, амма чалар чин тийизвай баладивай ада са жаваби гуз хъанчан. Дишегълиди, гыл къуна, Ярмет вичихъ галаз тухвана. Ам 27 үйис авай хендеда Рубаба-ханум тир. Адахъ къве рушни авай. Ағыллудақас яшамиш жезвай хизанды лезги баладиз вири жагъана. Ківал, къюмвал, кінвал... Гадади Рубаба-хануман рушар школадиз рекъе тваз, хидай. Ам вични школадиз фена. Сифте чирвилерни азербайжан чалал къачуна. Азербайжанви дишегъли лезги баладив вичин хиз къиз эгечіна. Ярметани ам къвед лагъай дидедай къуна. Адан рушари Ярмет чин стиха яз гысабазай. И мукъавал, садан патай садаз авай гъуремт, кінвалан умумъурлуди хъана. Гъар мумкинвал хъайлана, Ярмета абурад кыл чыгъвадай. Полковникдин партал алахъ ялав. Ярметал Рубаба-ханумди рикливай дамаходай.

БАКУДА школа акылтларай жегъиль Рос-твоздиз фена ва мединститутдин гъазурлух-

вилин курсарик экечіна. Урус чалай чирвал, вердишвал артухарун патал. Гъа и чавуз (1932-йис) Махачкалаада мединститут ачухна ва Ярмет хайи республикадиз хтана. Келдай вахтунда лезги къегъал бинеяр Гуржистандай тир студентка рушашъ галаз таниш хъана. Адан диде-буба Гроздыйда яшамиш жезвай. Танишвал кінавиллиз элкъевна. Институтда кілзамаз Ярметни Нина эвлениши хъана. Дипломар къаңуру дұхтурап 1938-йисуз ківалахиз Ағыл райондиз рекъе тұна. Сафаралиевар дагъұлук райондин ағылайириң сағъламвилин къаравулда ақвазай сад лагъай пешекар дұхтурап тир. Абуру Тпигъа больнициадин дарамат (къени кардик ква) эцигна. Ағылайириз яшайишин жигъетдай күмекар гана. Ағылуви дишегълийриз парталар цвадай машин, уттар пишкешна. Цваз, пирогар, чжал-афар (блинар) қраз чирна.

Дяведин къукъумри чилер зурзурайла, Ярмета хизан Цлахъяз Ханпери дидедин патав хутахна, вич фронтдиз рекъе гътнана. Шахты шегъерда дұхтур эвакоезддин начальниквиле тайинарна. Коллективди фашистрихъ галаз кылеле физвай женгера хирер хъайи чи аскерар, офицерар Туапседай, Новороссийскдай, Армавирдай Тифлисдиз къван хутахзаяв.

1943-ЙИС. Нубатдин сеферда хирер хъанвайбүр госпиталріз агақардайла, эвакоезд Армавирдин мулкуна фашистриң десантники гъалкъада тұна. Начальници буйругұнана: къекъвез жезвайбуру кыл хұз жедай саламат қаяр жагъура. Залан хирер алайбүр патарив гүй хурурда кіеви авуна къанда. Дұхтурриз, санитариз хурурерин ағылайириң күмек гана. Поездда Ярметни адан заместитель А.Кекелидзе амукына. Ийф хъайила, абури поезддай экечіна. Душмандин гылы къедни санал гъат тавун патал офицерри чеб кылди къутармишун къетіна. Ийф къулариз Ярмет са хурурз акъатна. Сифте гылттай ківалин дақлар гатана, ванцел яшлувилиз кыл янавай дишегъли акъатна. Ада хүре немсер авайдакай, абуру ківалер ахтармашзвайдакай малума. Яттана ада Ярмет подвальда кіевирина. Эк жедалди и ківализни немсер атана. Абуру ківалера, гъаятда къекъевна. Яру Армиян майордиз, дұхтурдиз кичени хъана, амма фашистар хъфена. Дишегълиди, немсерин гъиле гъатдалди, хъфин хъсан тирдакай лагъана. Балкъанни жагъурна, рекъе недай са кап фуни гана ва саламат қайрай хурурн къереңдиз къван акъудан. “Аллагъди хурай вун” лагъана.

Къульүн никлерай балкъан гъалзаявай атлу немсериз акуна, адан гүгъуныз гүллеяр ахъяна. Аллагъдиз шукур, галукъынч. 200 километрдиз къван чамар авур балкъан ярх хъана ва дұхтур Гроздыйдиз къван яхид хтана. Мукъабуруз сифтедай ам чирни хъа-начир. Гъакъван гъалдай фенвай.

Медицинадин военный управление Грузияда авай. Къвед-пуд юкъуз ял ягъайла, ам

управленииз фена ва чехибуру полковник Ярмет Сафаралиев Каспийск шегъерда кардик квай 4653-нумрадин госпиталдин начальниквиле тайинарна.

ФРОНТДА Аженгер сад-садалай къизгъинбур, четинбур, газф къадар аскерри иштирак-заявайбүр жезвай. Гъавилий госпиталдиз хизвай хирер алайбүрни газф тир. Абуру сағъар хъувун ва мад фронтдиз рекъе хтун госпиталприн вилик эцигнавай кылини везифа тир. Ярмет Сафаралиева и кардиз вичин чирвилер, алакъунар, вахтни харжна. Ксун тийиз, четин гъалда авай аскерар операция авур йифер гыкъван хъана! Гъа иккі ківалахзаявайлия ада Махачкаладин, Буйнакскдин 2035 ва 3187-нумрайрин госпиталрізин регъбервал гана. 1946-йисалай ам Махачкаладин дядевдин набутар сағъар хъайизвай госпиталдин кылеле ақвазана. 1952-йисуз ДАССР-дин здравоохраненидин министрдин приказдади Ярмет Алиметович балуырнин промышленностдин управлениидин больнициадин кылини дұхтурвиле тайинарна. Авайвал лагъайта, адал “больница” лугъудай са тівар тир алайди. Адахъ начагъбур къабулдай, сағъардай халисан азархана авун патал Ярмет Алиметович вичин чирвилерикай, тешкилатидин алакъун-

хизандын яшайишидин гъалар, аялри келзай үкай чидай. Даҳдин алахъунар себеб яз, хейлин дұхтурриз “ДАССР-дин лайиху дұхтур” тівар гана. Ида мажибдал пул алава хъийдай мүмкінвал гүзвай. Сарарин дұхтур Зара Аджиевади кылди къе хәв ківчел ақылдазавай. Гъал-агъял четинза-вай. Вичиз лайиху тівар гайила, са гъяд юкъуз ам чи квализ атана. Даҳди, дидеди ам хушдиз къабулна, аялрикай хабарар къуна. Хъифидайла дишегълиди са гъөччи багълама тұна. Даҳди хабар къуна: “Ам вуч я?”.. “Зун сад лагъай сеферда күнніз атана, ичи гъилди жедашир эхир. Чи адемар я” - лагъана да. Даҳди багълама ахъяна, адақ къен-фетарни авай хрусталдин ваза квай. Даҳди абуру ва гъал конъяқдин пултуку күтун хъевуна, багълама Зара Салигъовнади вахкана: “Лайиху тівар гун за еаз тебрик на къланзаявай я, вұна заз веъ, Зара Салигъовна” лагъанай даҳди. Ада чаз даттана тикрардай: “Рикел хүх, балаяр, чалай че-тиндиз яшамиш жезвай инсанарни ава, сад-рани чарадан шейина вил жемир”. Вири умумъурда за и гафар рикел хузыза ва жува-лай алакъдайвал инсанриз күмекзала”.

Ярмет Алиметович, халис леғи хъиз,

Ярмет Сафаралиев хизандын галас

рикай, чирхиррикай, вичиз авай авторитетдик менфят къачуниз мажбур хъана. Тахъайта, вири гъа авайвал амукъдай.

Герек тақтатар, материалар жағырна, са күрье вахтунда больница, поликлиника ремонтті. Ишлемиш тийизвай балкъанри тевле, склад ва цур алай чайрай клиникадин, биохимиянді лаборатория, аптека, ренттентдин, физиотерапияндін кабинет ачухна. Больница ківалахиз, кардиган гъавурда авай пешекарріз, тәжрибалу дұхтурріз теклифна. Абуру арада дұхтурар-алимар, профессор, доцентар С.Атаев, Ю.Дитман, В.Чантуря, З.Панкратова, И.Шамов, терапияндін, гинекологияндін отделенийрін заведующий - У.Гъажиева, А.Авсенева, бажарагылар хирург Н.Эмиров, терапевтар - У.Умариеva, Н.Омарова, рентгенолог М.Омаров, сарарин дұхтур 3.Аджиев. Абуру арада дұхтурар-алимар, профессор, доцентар С.Атаев, Ю.Дитман, В.Чантуря, З.Панкратова, И.Шамов, терапияндін, гинекологияндін отделенийрін заведующий - У.Гъажиева, А.Авсенева, бажарагылар хирург Н.Эмиров, терапевтар - У.Умариеva, Н.Омарова, рентгенолог М.Омаров, сарарин дұхтур 3.Аджиев. Абуру арада дұхтурар-алимар, профессор, доцентар С.Атаев, Ю.Дитман, В.Чантуря, З.Панкратова, И.Шамов, терапияндін, гинекологияндін отделенийрін заведующий - У.Гъажиева, А.Авсенева, бажарагылар хирург Н.Эмиров, терапевтар - У.Умариеva, Н.Омарова, рентгенолог М.Омаров, сарарин дұхтур 3.Аджиев.

Акваз-акваз больницаидин тариф акъатна. Республиканкин къуда патахъай начагъбур ах-миш хъана. Гъелбетда, Къиблепатан Дагъустандын. Районара беъзм болнициаяра бес къадарда дұхтурарни авачир эхир. Тұкъуль мецерин иесири ванерни акъудан: “Сафаралиева лезгияр патал больница ачухна”.

ИДАН гъакъында Ярмет Алиметовичан руш, РФ-дин лайиху дұхтур, медицинадин илимрін кандидат, вад үйисиз гъа больницаидин дұхтурвиле ківалахай Тамара Сафаралиева - Гъабибовади вичин ктабда къиенва: “Зи даҳдин гъилик жүреба-жүре міллеттін векілі ківалахна. Коллективдің ада риклиң сидкүйдің гъурметтідай. Даҳ халисан интернационалист ва гъал регымлу, къени, патав атай гъар садас алакъдай күмек гуз алахъдай кас тир. Коллектив екеди тиртлана, ада гъар са дұхтурдин, санитардин, къаравулдин, шофердин тівар, абурун

мұгъманрал рик алайди тир. Адахъ журембажурие миллеттін арада дустарни паралы. Профессор Р.Аскерханов, хирургар - М.Нагорный, М.Максудов, хъсан дұхтур-интеллигент Г.Казбеков, къульерин устад С.Алибеков, академик Вишиевский, невропатолог В.Лихнштейн, писатель Зияудин Эфендиев, военкор Хайирбек Заманов, шайр Муталип Митаров, ЧИАССР-дин здравоохраненидин министр О.Цутиев... Чеченар сұргұндыз ақындарда, Сафаралиеваз Омаран хизан Каспийскдиз хиз къан хъанай, амма “сагърай, дүст, и четин вахтунда зун зи халкъдихъ галас амукъда” лагъанай ада ва 12 үйис Къазахстанда акъуданай.

ВИРИДАЗ тайин делил я, Дагъустандын здравоохранение ківчел ақылтунда ви-лик тухнан Ярмет Алиметовича еке пай күтунан. Гъакъысага, намуслу ківалахдай азас Р.Ф-дин ви-лик түркестан дайындаған дұхтур ла-гъай тіварар, “СССР-дин здравоохраненидин отличник” знак, СССР-дин министерстводин гъурметтін грамоттаяр, дяведин үйисара медалар гана. Са шумуд сеферда шегъердин советдин депутаттывиле хъяна. 1970-йисалди ада больницаидин регъбервал гана, құдради жегъиль пешекарріз халис дұхтурар жез күмекнә, вишералди начагъбур сағъарна, къинкын къармахрай ахъуданай.

Ярмет ва Нина Сафаралиеви къве руш умумъурдин рекъель ақында. Тамаради даҳдинни дидедин пеше хъяна. Эльмирадикай къеңепатан чаларин (инглис, латын) муаллим хъана ва яхщурни үзүйді үйисиз къван мединиституда ківалахна.

Халис дұхтур, къени инсан, фронтовик, еке тешкилатчи 1975-йисуз рагъметтідіз фена. Ада республикадин тарихда тунвай гел кважа-тийидайди я.

Нажмудин Самурскийдин - 130 йис

Рамазан КЪУЛИЕВ

Дагъустанда вири девирра дагъийрин уьмуьрда балкъанрихъ авай игтияж лап екеди тир. Санай масаниз фидайла, пар чугвадайла, дагълух ватан (ерияр) хуний кардан балкъанрикай менфят къа-чузвой. Аллатай асирда хъай империализмдин ва граждан дявеяр себеб яз Дагъустанда рамагбанвал вилик фенач. Эгер 1915-йисан сифте къилера Дагъустанда 90 агъзур балкъан авайтла, 1923-йисуз абурун къадар са паюнилайни тимил хъана. Къадардилай гъейри, гъайванрин ерини агъзур аватна. Эгер рамагбанвал хъсанардай серенжемар къиле тухун тавунайтла, дяведилай виликан ийсара авай къадардив ахакъарун патал 40 йис лазим жедай. Дагъустандин гзаф чилерал балкъанар хуны, абурун къадар гзафарун патал шарттар лап къулайбур тир.

Дагъустанда - балкъанрин завод

Жегъил республикадин хуруун майишатдин къалахар тамамарун ва атлуйрин (кавалерия) къушунар арадал гъун патал балкъанрин къадар артухар хъувунин чарасувал авай. Балкъанрин завод арадал гъунин игтияж фикирда къуна, 1922-йисуз Дагъустандин наркомзэмди Хасавюрт округда завод тешкилна, амма чеченрин къачагъвилел машгъул дестейирин гъужумрикди кархана барбат хъана. И вахтунда вири республикадай къватнавай балкъанрин виридалайни хъсан жинсерни терг хъана.

Къед лагъай сеферда балкъанрин нубатдин завод 1925-йисуз арадал хана. И вахтунда СССР-дин Госпландин Союздин Совнаркомзэмди балкъанрин төвлөяр арадал гъунин проект теклифна. Идан макъсад Кеферпатан Кавказда авай балкъанрин майишатрис къулугъ авункай ибарат тир.

Дагъустанда балкъанрин завод Буйнакскда кардик кутдай къаэр къабулна. Тебиатдин шарттарал гъльтайла, и район юкъванди ва хатасудзи яз гысабзавай. 1925-йисан 11-июндиз республикадин чилер гъялунин рекъяй сад лагъай нарком М.Ахундова РСФСР-дин чилер гъялунин рекъяй нарком Смирноваз хъизва: "ДАССР-дин балкъанрин завод арадал хуунин жигъетдай къиле тухвана къланзаяй мярекаттар патал жинсинин балкъанар гөрекзаза, амма тумунин балкъанар чахъ чудал авай. Икъван чавалди чна центрадивай са шумуд сеферда авур тлалабуни са не-тижани ганач".

Идахъ галаз алакъалу яз 1925-йисан 29-ноябрдиз ДагЦИК-дин Председатель Н.Самурскийди РККА-дин кавалериядин инспектор С.М.Буденныйдивай ДАССР "тумунин 10-15 тайцелай тимил тушиз чара авунин пландик" кутун тлабана. "За көз алай ийсалай Буйнакскда балкъанрин төвлөяр авай-дакай хабар гузва. Чи тлалабун къилиз акъудайдак за умудар кутунва. Виликамаз Дагъустандин зегъметкешрин патай көз чухса-гъул малумарзава", - хъизва ада.

Тлалабун къилиз акъудна. Гъа икъ, Буйнакскдин района сифте балкъанрин төвлөяр, гъульнульай 37-нумрадин завод эцигна. Са къадар вахт арадай фейила, ашкара хъайивал, завод эцигун патал хъя-

гъай чка са акъван къулайди хъянач. И кардихъ галаз алакъалу яз пара харжияр акъатзаявай ва са шумудийсуз и месэлади майишатдиз зиянри гана. Балкъанрин заводдихъ вичин субъесдин ем гудай база тахъун себеб яз, государство-ди гъар ийсуз и рекъяй карханадиз къумек гузвой. Гъайванрин къадар артухарун зайдиф камаралди вилик физвай, государство-ди тайинарзай планарни тамамдиз ацурис жезвачир. Гъавадин шарттар лагъайтла, къулайбур тир. Балкъанрин ем чулдай незвай, къульд куруьдитир. Амма балкъанрин заводдиз чара авунвай Буйнакский райондин мулкара авай веъкин уерьушар, тэхилар цазвай никлер, гъайванар хъзвай чульлар дигидай яд авачирбур тир. Рабочийрин чехи пай (90 процент) къиздирмадик (маллярий-дик) азарлу хъуниди, 1933-йисуз 52 кас телефон хъана. Яшайшдин шарттар лап усалбур тир. Гъавилляй за-

лу авуниз талкуъарнавай II пленум обкомдин бюрорин "Колхозринни лежбервиллин хиле маддарвал арадал хуунин жигъетдай тэжрибадин мярекатри-кай" къаардидин тереф хъзвая. Къейд ийин хъи, и къаардиз талукъ вири месэлай Н.Самурскийдин иштираквал аваз веревирднавай. Ана авай виридалайни вожибу пунктирикай сад маддарвиллин хиле, гъа жергедай яз балкъанар хуунин кардани, еришар хъсанарун тир. Мисал яз, дагъларин ценерив гъай районна кутлундай (упряжной) жинсинин балкъанар авайтла, рамагбанвиллин хел хъсанарун орловско-американский балкъанрин жинс кутунин къвалихар къилье тухунай акъзвай. Дагълух районна чадин жинсинин балкъанрин къумекдади хъсан тумунин балкъанар арадал гъизвай. Вири районна акъхана гъалдай (верховой) инглис балкъанрикай хъир къачудайвал хъана. Вилик неинки

налди, за мад сеферда и хци месэла къарагъарзава ва ви вилек винидихъ тлар къунеай гъайланар. Дагъустандив вахкунин тлалабун эцигзаа. И делилди чи завод, са шакни алачиз, Союзда авай балкъанрин заводдирин арада къвенкъвичи майишатрикай садийда".

Жаваб яз, 1934-йисан 27-июн-диз С.Буденныйди Н.Самурскийдин хъизва:

"Гъуьрметлу дуст Нажмудин! Эрменистанда агалнаай 72-нумрадин завод Дагъустандив вахкунин тлалабунхъ галаз зун рази я. Дагъустандив гъам рамагдин, гъамни тумунин гъайванар вахкуда. Санлай къаучурла - 331 балкъан. 1934-йисан жегъил гъайванар къа-чи, амай вири гъайванар къимет авачир къван багъабур я. Абуруз хъсан шарттар тешкилна къланда. И серенжемди Дагъустандин завод Союзда авай балкъанрин заводдирин арада къвенкъвичи майишат ийда пугъузай вун гъаъхъ я. Эгер икъяла, и кардиз гузэв фикирни Союздин къвенкъвичи заводора авай хътиндиг хъун лазим я. Гъавилляй за вавай заводдадаш машгул хъун чилерин Наркомдадаш ташуршишун ван балкъанрин 37-нумрадин завод-

Щий завод патал...

СССР-дин Наркоматдик квай бязи совхози и тешкилтрав ге-гъенш мулкар вугуни ва са къадар таъватар серф авуни, хъультульда-каз лугъун хъайитла, чугур зегъметар эvez хъийизвачир. 1935-йисан 2-мартиз Даговцетрестди Роза Люксембургтварунихъ галай 41-нумрадин совхоз терг авунин гъа-къындай гайи теклифдал Дагъустандин СНК рази хъана. Ана авай гъайванар маса совхозиз пай хъу-вина, 1935-йисан апрелдиз 41-нумрадин совхоздин Хасавюрт ва Баба-юрт районна авай 30 агъзур гектар чилер Дагнаркомзэмдин заводана.

ДАССР-дин СНК-дин 1935-йисан 6-августдин къаардади 37-нумрадин хипехъянвиллин завод гъа и чилерал хун къетла, яни а заводдиз 41-нумрадин хипехъянвиллин совхоздин чилерин са пай чара авуна. Абуруз балкъанрин заводдин игтияжар патал гъазурна къланзаявай. Гъялна къланзаявай месэлай газаф авай: герек тир драматар эцигун ва алава чилер цик кутун, техника чара авун, балкъанрин ери хъсанарун ва икъ мад. И крари пулдин таъватар серф авун истемишавай, амма республикадихъ абуру авачир.

Н.Самурскийди 1936-йисан 25-майдиз нубатдин сеферда СССР-дин Наркомзэмдин рамагбанвиллин къилин Управленидин начальник, Советрин Союздин Маршал С.М. Будённыйдиз чар хъизва:

"Гъуьрметлу Семёни Михайлович! 1935-йисан январдиз куль тлареп рекъе тур чарче са жерге месэлай гъялиз къумек гун тлабайтла. Виликдай вуна гайи къумекдиг хъсан нетижайрал гъана..."

1934-йисуз ракъурай чарче вуна завай чи балкъанрин заводдин гъалдиз фикир гун, мумкинвал аваз хъайтла, ам алафралди хъсандин таъмин райондиз акъудун тлалабнаа.

37-нумрадин балкъанрин завод, вуна лаъзайвал, лап хъсан участокрикай сад тир Хасавюрт райондиз акъудава, алай вахтунда адахъ цуд агъзур гектар чилер, гъузел чурап, цадай хъсан участокар, ядай инжи веъкин уерьушар ава. Ида майишатдин игтияжар таъминарзава. Къуне иниз рекъе тур Главконупрдин маҳсус комиссияди 37-нумрадин заводдин участок Советрин Союздин лап хъсанбурукай сад яз гъисабна.

Чина РККА балкъанрайи таъминарнин месэла писавач. Чна, 1930-йисалай башламиша, гъар 1934-йисуз асуул гъисабдай акахна гъалд 500 балкъан агакъарзава.

Дагъустан Советрин Союздик акатайдалай инихъ 15 йис та-мам хъуниз талукъ суварис иллодомал балкъанрин чамарар тешкилна. Кавказдин дагъустанда къиле фейи чамарра чи цуд колхозчи иширикна, абуру орденриз лайх-лухъянвай зарбачияр я. Чамарриллай гуъзъуниз чна а вири иширикяр балкъанар пропаганда ийдай инструкторар-агитаторар яз ишлемишна. И карди чаз са къур-тур вахтунда 6-майдалди Пятигорскдиз атлуйрин суварис 320 касдикай ибарат полк рекъе твадай мумкинвал гана.

Къалахар са къадар вилиди физва, амма идал рази хъана акъвазна виже къвевеч. Къилин месэла - балкъанрин жинс хъсанарун къалахар къулухъ галама. Гъял тавунвай месэлай гадни ама. Абуру за ви вилек эцигун къетла на къумек гун тлалабзава.

(КъатI ама)

вод Дербент райондиз къучарна ва гъульнульай элкъвена Буйнакскдин райондиз хана.

Щий мулкунин суракъда

Вилик хци месэла акъвазнавай - цийи мулк жагъурун. И месэла ульквидин Наркомзэмдин вилик балкъанар хуунин управлениди ва къилди С.М.Буденныйди эцигна. Шачун и гъерекатрал къилди акъвазин.

Дагъустанда коллективизациядин еришар ийгин жезвай. Адан тереф хъудайбур хъиз, аксибурни авай. Эгер икъван чавалди Дагъустанда гъайванрин къадар са гъалда артух жезвайтла, 30-йисарилай гатлунна, Н.Самурскийдин къев-дадли коллективизациядин сиясатда гъайванрин къадар садлагъана агъзур аватзава, гъа жергедай яз - балкъанринни.

1934-йисан гатфариз Нажмудин Самурский ВКП(б)-дин Дагобкомдин 1-секретарь яз республикадиз рекъе тавзва. 25-майдиз Махачка-лада Дагобкомдин республикадин маддарвал арадал хууниз ва ерим-

гъайванрин къадар артухарунин, гъакъни жинсерин ерини хъсанарунин месэла эцигнавай.

1934-йисуз СССР-дин Наркомзэмдин къаардади Эрменистанда авай балкъанрин 72-нумрадин завод агална ва а заводдин (табунно-ремонтный) балкъанар вири Дагъустанда авай 37-нумрадин заводдив вахкундай къаард балкъанар, амма хъсан жинсинин (элитный) балкъанар, абуруз Дагъустанда хъудай шарттар авачирвиллиз килигна, вахкуз къланзавачир. И месэла къу-татанвайди яз амукна.

И вахтунда - 1934-йисан 14-июндиз - Нажмудин Самурскийди СССР-дин Наркомзэмдин балкъанрин заводдин къилин управленидин начальник С.Буденныйдиз чар къяна. Лагъана къланда, абурун арада неинки са партиядин рекъяй, гъакъни хусуси дуствилил алакъярни авай.

"Играми дуст Семен! ...Дагъустандин 37-нумрадин заводдихъ жинсинин (элитный) дережа ава. Табунно-ремонтный гъайванар чав вахкана, хъсан жинсинин дережадин балкъанар маса заводдив вахкун дуъз туш. И чар къхи-

дин гъакъндай авай вири кимиси-лер арадай акъудун тлалабзава. Абуру арадай акъудун чехи пай Дагъустандин къуллугъчирлай аслу я.

Къилинди ва сифте нубатда гъялна къланзайди къиздирмадал эхир эцигун я.

Къед лагъайди, завод алай чка къулайди туш. Къаларив гъай хъурерин мулкара хъсан веъкин уерьушар ава. Ахътинбур заводдихъ бес къадар авач...

За къейднавай месэлайрлай гъеъри, за ви вилек гъялна къланзайди гадни са месэла эцигнава. 1935-йисуз Дагъустанди авай балкъанрин къадар къве заводдиз пайна къланда. Сад лагъайди-хъсан жинсинин (элитный) балкъанар авайди - Буйнакскдин районда тур, мулькуди (табунно-ремонтный) цийи чадал тешкила. И жигъетдай Дагъустандихъ вири мумкинвал ава. Вири и ташургъяр веревиро авун патал Наркомзэмдин инструкторар-агитаторар яз ишлемишна. И карди чаз са къур-тур вахтунда 6-майдалди Пятигорскдиз атлуйрин суварис 320 касдикай ибарат полк рекъе твадай мумкинвал гана.

Къалахар са къадар вилиди физва, амма идал рази хъана акъвазна виже къвевеч. Къилин месэла - балкъанрин жинс хъсанарун къалахар къулухъ галама. Гъял тавунвай месэлай гадни ама. Абуру за ви вилек эцигун къетла на къумек гун тлалабзава.

Цийи адет кутазвай ктабар

К.ФЕРЗАЛИЕВ

Аямдихъ галаз къзвай жууре-да, хъсан шикирлалди чагурна, аялар патал гъазурнавай ктабар, тек-тук душушшар квачиз, мукъвал ийсара чахъ саки хъяди туш. Еке нукъсан арадал татун патал чи писатели, къелемдин устадри, алими, муаллимри и месэладиз фадлай фикир гана къланзайти тир. Им аялар патал эсерар къни-дайбур, ктабар тукурдайбур хънанч ва я авач лагъай чал туш. Ихтилат адакай я хъи, аялрин рикл ацукудай ктабар акъудун, арадал гъай заттар гъвечи келчийрив аякъарунни талукъ тирвал къилиз акъудиз тахъянав месэла я. Геж хънатаны, нукъсан арадал акъудун патал "Лезги газетдин" редакцияди "Хайи чал хъын" проект кардик кутунва ва адан сергъятра аваз гъелеги 2 ктаб чандай акъуднава.

Къетендаказ къейд ийиз къланза-ва хъи, аялри чири ва я диде-бубай-ри аялриз келдай эдебиятдин эс-серар авай махсус ктабар акъудунал тъвар-ван авай шаир, публицист, таржумачи **Пакизат Бейдуллаевна Фатуллаева** рикливай маш-гъуля. Идалай виллик "Пси-пси псади" ктаб акъятнай, мукъвара "Лезги халкъдин махар" ктаб чандай акъуднава. И ийкъара за авадай пешкарвиледи къилиз акъудзайвай проектидик ихтилатун тълабна.

■ Пакизат Бейдуллаевна, аялар патал ктабар акъудунин фикирдал Күнгъын атайди я?

- Рикле авай кар геж къилиз акъятнатаны, ам рикле аваз гзаф ийсар тир. Гъеле аллатай асиридин 80-ийсара зи аял физвай бахчадин тербиячи лезги дишегълиди завай гъя и яшдин аялриз кутугай шии-рар, гъкаяяр авай лезги ктаб аватла гъаш ман лагъана тълабнай. Ахътинг текса ктаб авай зи ктабханада - Абдуслен Исламолов "Чигедин стаплар" тъвар алай са гъвечи ктаб. А къваталда лап гъвечи аялриз келлиз жедай хътишшиярнин авай. Ам, аквадай гъалда, бахчада парса хуш хъана: тербиячиidi завай ам вичиз тун тълабнай. Гъя чавалдини пуд-ругуд ийсан яшда авай аялар патал келдай къилдин ктабар чахъ авачирди заз чизвай. Зи аялрин гъиле авайбур "Муха-Цокотуха", "Колобок", "Краденое солнце", куремлди, урус классикадин гъя и жандардин жавагыиар тир: а шириар абуру, ктаб къилихъди къуна, хуралай келдай. За чипз келлиз хъяни, рикле аламукъдай марагълу шии-рар гъарфар гъеле течизвай аялрин рикле рефъетдиз аламукъзаявай.

Бязибурун рикле алама жеди, гъульгъунин ийсарани жуван къе-лемдин юлдашар акур-акурла, за икль лугъуз хъана: "Чал хъуз къандатла, лап бици балаяр патал къыхъ". И гафар за 2014-ийсуз республика-дин къилин ктабханада къиле физ-вай ктабрин ярмаркадин мярекат-дални лаъланай. За ийизвай ихтилат гафбуруз сифте яз ван жез-вайди аквазвай: рагъметлу Мегъ-мед-Расула, развилиледи къил юзуриз, зи гафарал "къул чулагваз-вай".

■ Алай вахтунда чи мектеб-ра хайи чалан тарсар гун давам жезваташаны, аялрин ва аялринни чехибурун арада жезвай раҳунар гзафни-гзаф урус чалал я. Къфи-

кирдалди, аялриз лап гъвечи чла-валай хайи чал чирун патал вуч авун лазим? Аялар патал акъуд-зайвай ктабри и кардиз тъхътиш тъль-сирийда?

- Эхиримжи ийсара им мукъвал-мукъвал ван къевзайвай арза я: ше-гъерар анихъ амукуй, чи хъуре-ни диде-бубаяр аялрихъ галаз урус чалал рахазва. Маса чал хъсан-диз чир хъун баркалла къведай кар я, амма жуван чал маса чалан далдадик кутун къабулз тежедай кар яз гъисабна къанда. Милли чла-лар далдадик кутазвай къерхедин шартлар ава, хайявал хъуй лугъуз-вайбуруз, дунын вири инглис чла-лал къведа, "куль" халкъар чехи-бурук какахъна кважда лугъуз-вайбуруз а гафар-чаларикай къва-дай чка жезва. Гака гъылк жедатла чидай кас авач, амма за лугъун, лезги халкъ этнографиядин илим-да надир, вич хвена къаны халкъа-рикай сад яз гъисабзаявди я - Кав-каздин тариходи, зурба империй-рин къадим тариҳирхъ галаз ала-къада авай, чапхунрин хурукай сагъдиз хкатна, дидед чал хъен-вай халкъ я. И гъилерани чна вири-да санал, къецяч илитизавай бас-руҳиз рей тагана, жув хъудай вири алахъунар авуна къанда. Халкъ хъудай тек са шартл ава: дидед чла-лал рахун, дидед чалал къелун, дидед чалал къынин...

Чалал къевзайвай аялдин къва-лал хайи чалал рахадай диде-була хъана къанда, къвале, гъиле дидед чалал хъенвай, гуьргег шикирлалди чагурнавай ктабар хъана къанда. Гъя им аялдин руьг-дик хайи чал "дидедин некъедихъ галаз" кутун жедай. Гъилляя вегъез къан тежедай хътин, манадин, гуьрг-чевиллин жильтедай иер, акулту ктаб къвале авайла, чехибуру, бицек метел къуна, азас ам къелуниз маж-бур жеда, идалайни гъеъри, аял-дихъ галаз жуван чалал рахадай, ихтилатар ийидай багънани жеда. Мегер им тъмил яни? Исятда ақылтавай жегъиль дидеяр, буба-яр дидед чал чир тахъунай айиб ийиз жеда: за шак ийизва, абуру-ни чин аял чавара дидед чалал хъенвай ктабар акурди туш, абу-руни лезги махарин ван хъяди туш. "Лезги халкъдин махар" тъвар азас, бахчадин, сифте-лан мектеб-дин яшарин аялар патал за гъазурна, акъуднавай ктаб, зун чалахъ я, аялрил виллик абурун дидейриз-ни бубайриз марагълу жеда. Ам къелай зи таниш дишегълиди, зенг авуна, лугъузва: "Келдайла, заз шелатана: гъич фикирдани амачир махарни, абури чаз гъвечи члавуз

ахъаяй рагъметлу дидени, бубани рикле хтаня..."

Москвадай са члавуз соцсетра са жегъил дидедин "гъарайдин" ван акъятнай: "Я жемятар, заз жуван бици аялдин гъиле дидед чалал хъенвай ктаб тваз къан хъана, суркъ авуна, къекъвена - вич лугъумир, ахътин ктабар чеб авай заттар туш къван!"

Гила, къулу-къулухъ фагъум авурула, заз им мусибатдин кар хъиз аквазва...

■ "Пси-пси псади" ктабакъ-тайдалай къулухъ са къадар вахт алатнава, ам келдайбурун, аял-рин арадан машгъур хъанва. Ктаб-дин патахъай чин фикирар, рази-вилер, теклифар аякъарай ксар хъанан?

- Заз ванер къевзайвал, кар алай бици жемятар - аялар - рази я. Абурухъ галаз санал бахчайрин тербиячиярн - абуру завай мад къхъихъ, мад гъя ихътин ктабар акъуд хъия лугъуз тълабзава. Соцсет-рай аквазайвал, чи бицекар Пси-дин къилел атай агъвалатрикай гъята "сегънейрилайн" къалурза-ва, а сегънейра чеб къугъазва...

■ Ктабар чандай акъудайда-лай къулухъ келдайбурул аякъару-нин месэлани вожиблуди я. Идан патахъай Квевай вуч лугъуз-жеда?

- Лап вожиблу месэла я! Алай девирда виле акъазвай кар я: ийс-ийсандавай чахъ къайдайбуру гзаф жезва, келдайбуру - тъмил. Идан себеб дидед чалан авторитет агъуз, адан верцивал, масанвал ивидик квайбурун къадар къверда-вай тъмил хъун я. Мегер чахъ келлиз хуш жедай шиирар, прозадин эс-серар авачиз яни? Келзамач. Белки, къалу ятла? Я рикл кувач-ти? Чи бадеъри, сагъламвилиз зайдиф кас акурла, азас "тлан жагъ-ун тавур хътинд" лугъудай. Белки, къе чун руьгъизд икъван "къалу", "тентес" хъун таза члавуз "тлан" жагъун тавурвияй ятла? Белки, чаз жагъун тавур "тлан" дидед чалалди къенвай куль къитилатар, махар, шиирар, гъкаяяр ятла?

Къун килиг садра, и къве ктабди чи арада гъихътиң цийи адет кутазвайла: чун къе аял патал лезги ктаб-дихъ къекъзве, ктаб суркъ ийиз-ва, ктаб маса къачузва! Урсатдин шегъеррай, гъята къецепатан уль-квейрайни, "Пси-пси псади" ва "Лезги халкъдин махар" ктабар почтада аваз ракъура лугъуз тълабзайвайбур ава. Бес им хъсан адетдиз къиль ягъун тушни?

Гена те теклифдин, тълабдин гаф сиве амаз, пуд райондин - Стапл Сулейманан, Ахъзеря ва Къу-рарь районин - къилери чин рай-

онрин бахчайра авай аялрив "Пси-psi псади" ктаб аякъарна. Мер-гъяматлувилин къве машгъур фон-дуну захавилелди и кардик къуын кутуна: Магъмуд Абдулкеримован тъварнужи галай "Прощение" фондуни ва "Умуд" фондуни. Сагъ-рай чеб! Къилдин ксары, чеб яргъара яшамиш жезваташаны, чин хайи бинеяр тир хуърин мектебиз, бахчайриз и ктабар пишкешна. Махарин са къадар ктабар чна хуъре-рин ктабханайризни пишкеш яз пайд...

■ Сир туш, рангарин шикил-ралди чагурнавай, художникдин къетен пайни квай хъсан еридин ктабар акъудун патал пулунин та-къатарни тъмил герек къевзач. И жигъетдай Квез къумек гузвой, къа-юмвалзай ксар ва я тешкилтар авани?

- Къуын кутурбүрни хъана, жувани харжияр авуна. Виридалайни четинди "спонсорар" за гъиле къаз-зайвай кардин лазимвилыхъ чала-хъарун тир. Гена завай абур алакъариз хъана. Къенин девирдин чап-ханайри эцигзайвай еке къиметар анихъ амукуй, художники рази авуна къанда - абуруз ихътин проек-тра чин алахъунрин, устадвилин вахжбулувал гъыкъванди ятла чизва. Чунынхай кар авач, ктабар, акъят-навайбурни, акъатзамайбурни, та-къатрин, харжийрин жигъетдай чеб-чиликъ "галкъланвайбур" я: вирилакъ-тайт ктабди гульгъуль нал алайди патал "къязанмишна" къланзава. Месела, "Пси-дики" "Лезги халкъдин махар" чандай акъудун патал къумек хъана. Махарин гульгъуль нал гъа-гъахътиң чагай маса ктаб - "Лезги гъарфар" тъвар алай азбука ала, адан винел художники къвалах-зава ва икль мад. Фикирда мадни про-ектар ава.

■ Пакизат Бейдуллаевна, къун келзайвайбуруз неинки алай аямдин шаир, гъикаячи, гъакл кри-тик хъизни машгъур я. Къенин чи эдебият авай пълдиз къуне гъихъ-тин къимет гуда?

- Дамах ийидай себебар, гъи рекъя къячуртлани, чи меденият-дихъ гъамиша хъяди я, исятдани ава. Анжак алай девирда арадай акъатзаявди, гъилляя физвайди хайи чал я. Виняй, паталай гузвой бас-рухин къилел, игтият квадар-на, чна аяларни жегъилар чалавай къакъатзаявай гъалдиз бес къадар фикир гузвой. Тек 40 чин авай "Пси-psi псади" ктабдикай ихтилат квай-тайла, за чи къелемэгълийриз икль лугъуз зарафатни ийизва: "За пака къуне романаши поэмаяр къелдай несил гъазурзава!" И зарафатник "къелни" ква эхир. Чи меденият мадни вилик тухунин карда за гъя ихътин ктабрик - пуд, къуд, вад, ругуд ийиса авай аялрин гъиле, мецел жедай ктабрик - еке умудар кутазва...

■ Алай вахтунда аялар патал эсерар чапзайвай писателар чахъ гъыкъван ава?

- Аялар патал къулевай эсерар, Стапл Сулейманалай гъатунна, алай аямдин шаиррал къедалди, вири-дахъ авайди я. Шириарни ава, гъи-къаярни, пъесаярни, таржумаярни. Амма абурукай чи балайриз хабар авани? Мектебдин программайри, гъелбетда, аялар чин яшдиз та-лукъ лезги литературадихъ галаз танишарзава. Алай девирдин гъл-лариз вил вегъейла, им бес туш.

■ Къуне гъиле къунвай крар ага-лкъуннралди къилиз акъатрай!

- Сагърай Къунни!

РЕДАКЦИЯДИН ПАТАЙ:
"Пси-psi псади" ва "Лезги халкъдин махар" ктабар маса къа-чунин патахъай телефондин и нумрадиз зенг ийиз жеда:

8-963-792-23-70

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

СУТАЕВ Мегъарам Сутаевич (1881-1965). Вичин вахтунда ам Самур дереда лап нуфузлу ва карчи ксарикай сад хъана. Бакуда инкъилаб фяле, Ахцегъ райондай цин къаналрин гегенш къурулуш түккүрүнүк кыл күтүр, вичин рөгъбервилек кваз 1939-1940-йисарин декабрь-январь варцара жемятдин мел-бигердин къайдада (Кыблепатан Дағыустандын районнан колхозрайни фялейрин маңсус дестеяр күмекдиз реккө туна) "Ахцегъ-Къакар" къанал түккүрдай и уйткем пешекар къени инсанрин рикел алама, адаз разгъмет гъизва.

И мукъвара чун адан тівар эхцигнавай хтул Сутаев Мегъарама хайила, адаз заз баркаллу чехи бубади вичин гылералди къхена, машинкадал элянавай са чар (2-пай галамачир и чар гила Ахцегърин край чирдай музейдин экспонат я) къалурна. Вахтун хъили авунвай и чарчи иесидин инсанвилини карчиилини лайихлувилерин тъакындан шагыдалазавийлия чна агъадихъ ам күв фикирдиз гъизва.

"1896-1919-йисара Бакуда нафтадын мяденрин фяле яз, зун гъана пролетариатдин гъерекаттин активный ишириаки хъана: вири ихтиярар гъилевай начаълугъдин аксина фялейрин забастовкаяр кылес тухвана, Мукътадир Айдинбекован, рутулви

Ахцегърин мектебда 5-клас акъалттарай зун бубади Огни шеъгердин дагъви рушарин интернатдик кутунай. Рикел алама, "Шасенем, заз ина акъваздай вахт авач. Ма, и зи рушан, ам тербиял аял я, работвал ая" лагъана, буба хъфенай. Интернатда адаз, захъ галаз Ахцегъ нугъатдал раҳазавай дишегълизиз, вирида Александра Яковлевна лугъуз акурла, каникулариз хтайла, за бубадивай и кардин сир жузунай. "Ам Александра въя, чи магъедаллай Ягъядин руш Шасенем я, бала. Маса халкъарин арада урусламиш жезвай хътиндигъ я, амма дидед Чал, милли адетар ада квадарзавач, жуванбуруз алакъдай күмекарзава", - жаваб ганай бубади.

За агалкъунралди гъа интернат, 1966-1972-йисара ДГУ-дин математикадин факультет акъалттарна. Са йисуз Чеперин мектебда тарсар гана, ахпа, къенин ийкъалдини Ахцегърин 2-нумрадин юкъван мектебда къвалахзава.

Зун интернатда 8-класда авайла, буба разгъметдиз фена. Гъавиляй адакай пара крар, сүгъбетар заз масабурун сиверай ван хъана чида. Зи бубадиз къве паб ва چуд аял - вад гадани вад руш - авай. Сифте паб Гульнисе, айвандилай аватна, набут амукъайла (медицина зайиф яз, дүз 25 йисуз а дишегъли алкана), хизандин язухдай адап вичин талабуналди бубади 1943-йисуз Гарагърилай (а мақъамда ада Гарагъиз хъвадай цин трубопровод чугъазвай) къвед лагъай паб - чи диде Багъдат хана. Гъадазни чун - вад аял хъхана. Лагъана къланда, чи чехи хизандийли, "Ватандин Чехи дявеедин 1941-1945-йисарин баркаллу зегъметдай" медалралдини къиметлу пишкешралди къейдна..."

- Ахцегъ, Докъузпара ва Рутул районнин хуверин агъсакъалдин сиверай заз жуван чехи бубадин тіварцихъ лугъузай лайихлу келимаяр ван хайила, гъдан гъурметдай захъ галаз хуш рафтарвилер авурла, рикел дамаҳдин гъиссерив аңдула. Гъелбетда, а гъурметдиз, чехи бубадин баркаллу крариз вада

ахгакъарда" лагъана, таъкимарда. Вич лагъайта, къайгъурилай къулукъ гъанай Ахцегъиз къвачи-къвачи хтанай.

"Ахцегъ-Къакар" къанал тухудайла, чи къвале агъзурралди "Летучая мыш" нафтадин лампаяр в челеңгәлди нафттар авай. Чи хизандин пеше гъа лампаяр михъун, абура нафт тун тир. Хъультүн береда фялейри нафтадин экъуналди пуд сменада къвалахзавай эхир. Бубадин сивай ван хайивал, магъсулприн агъзур гектарралди чипер цик кутадай мумкинвал гузвой и къаналдихъ а мақъамда дявеедин стратегиядин метлеб авай. Икел, къуншидиз са путулка нафт гана лугъуз, буба силисдик акатна, дустағыз кълан душушнин хтанай.

Квездиди чида хъи, исятда Ахцегъа саки гъар садан гъята да къуй (хъвадай михъи яд хъзвай гъавиз) ава. Чи шарттара датланда хъвадай михъи яд тежезвайвилай бубади гъеле дявеедин йисарилай вилик Ахцегъа сифте яз къвалин вилик къванцин чарх алай къуй түккүрлүн. 18 тонн яд къазвай ам исятдана ишлемешзава. Магъледа сада меҳъер ийдайлла, бубади стхайрив яд ахвадарна, къуй михъидаказ чузындуз ва ам таза цив ахцүриз тадай. Сивел хъвер-зарафат алай ва къла цурун квадар авай 20-25 папа къудай меҳъерин ятар тухувай гъузел шикилар гилани зи вилерикай карагъазава. Абуруз рөгъят хъун патал бубади гъята дыкъидин къилдин кран акъуднавай. "Чир хъхъ, чан балаяр, жемятдин яд гүнилай еке суваб кар авач. Им за са чаз въя, вири магъле патал түккүрнавай къуй я", - яд кълан къведайбуруз чна чин чуриз кичелла, ара-ара тикардай бубади. Гъакъыктадани, Хъваскаррин чи магъледа (исятда Мукътадир тіварцихъ галай күчье), гъатта гүннен пата лагъайтани жеда, чи къудай хийир-шийирдиз яд ишлемеш тавур хизандийли.

Зи рикел Мегъарам Сутаевакай Ахцегърин музейдин директор, ДАССР-дин күлтуралдин лайихлуда работник Фикрет Дағъларова лагъай келимаяр алама: - Са шумуд йисуз Мегъарам Сутаеван гъилик бригадирвална, заз ам лап хъсандиз чидай. Гъакъван михъи, селигъалу, гъияй гъар са кар къведай зурба сүй авай инсан тир ам. Разгъмет хъуй! Исятда гъилье еке дипломарни къуватлу техника аваз, жемят дигидай целди таъминариз жезвач. Ада вичин хивез хушуналди вири Самур дередин хувер-мулкар гъам дигидай, гъам хъвадай целди таъминарун жавабдар визифа къчуна, къилиз акъудзавай. Месела, "Ахцегъ-Къакар" къаналдин яд ада акъудзаказ ишлемешдайвал пайнавай хъи, къаналдик квай хуруннэльдириз гъардаз дигидай вичин югъ, вахт-члав чидай. Нубат-сүздаказ яд ишлемишун, ам гъакъи вацузни къламириз ахвадарун, артухлама, рекъера тун халис тахсиркарвал яз гъисабдай. Лаша балкъандал ала з гъар юкъуз ада вичи гъузчывалдай къаналдин къвалархин къурулушдал, вучиз лагъайтана, хурун майишатдин экономика, жемятдин гъал-агъвал иллаки сезондин вахтара къаналра яд хъунилай аслу тир. Гъа къаналдин, яни вацун яд хъванни ийзивай жемятдин, гъике хъи, яд къацурдай кас жеда.

Гаттарис къаналар акъашиз ва къайдада хутаз, Келез хивяй къавалри зуэрне-далдамдик ван күтурлә (эхъ, гъар са душушндиндиз ва гъар са магъле патал бубайрилай адет яз атанвай талукъ макъам авай. Гъайиф хъи, и хъсан адет гила кважнава), гъиле пер-каца аваз, мел-бигердиз экъечи тийир кас жеда. Къвале къумек авачирбуру хурун общественный кратин кассадиз тайин къадар пул гудай. Кхын тавунвай и адетар къасухдай кваз такъз, месела, нубатсуз яд гузвой, яд къламириз ахвадарзавай, рекъера твазвай тахсиркарриз сифте сеферда түнбүргъ ийдай. Нагагъ и чуру крат тикрар хъхъайтана, абурун никлера Мегъарам Сутаеван гъилик балкъандал юг твадай. Къанал түккүр хъийир мелез текъвер касарин къвалерин къавариз пер ягъай душушнан хъана. Гъавиляй Мегъараман сивихъай-гъилихъай инсаннан изъяканан игътияж авай.

Шарвилдииз ухшар Сутаев Мегъарам хътина ахцегъвия чи арайра гила, гъайиф хъи, лап тымил я. Гъавиляй абур рикел хъннин, тіварар эбеди авунихъ, ахътина касарин чешнейралди акъалтзавай несил тербияламишнин еке метлеб ава.

Цин къаналрин устад, сагыйб

Гъани Эминован рөгъбервилек кваз Бакудин бөлшевикрин чинебан парттиешкитадин тапшургъяр татамарна... Яшайишдин гъалар себеб яз, 1919-йисуз зун хайила Ахцегърин хуруз ахъкъатна. 1919-1925-йисара райондин зъар журые идараини карханаира ва 1925-1958-йисара датланда дигидай цин майишатдин управленидин къурулышда зегъмет чугуна. Сифте 12 йисуз-инженер-техникилөве ва 21 йисуз - начальнике. И дөвирда техникадин рекъяй жуван рөгъбервилек кваз Ахцегъ, Докъузпара ва Рутул районна цин майишатдин са жерге имаратар эцигна, кардик кутуна. Гъабурукай яз, "Ахцегъ-гъуне", "Ахцегъ-къуза" къаналрин ва Агъасиеван тіваруныхъ галай колхоздин къаналрин къурулушдин (умуми яргъидал - 19 км), сантай 8,9 километрдин яргъидал алай 6 трубопроводдин, вацун къерекар мядъкемарунин 320 кубометрдин бандар ягъунин тіварар къяз жеда. Докъузпара районда майишатдин къенепатан 3 къанал (яргъидал 21,6 км), 7 водопровод (10,7 км) ва Рутул районда 17 километрдин яргъидал алай майишатдин къенепатан 4 къанал ва 600 метр алай водопровод кардик кутуна.

Гъар йисан гаттариз дагълара живер ціраз ва къати марфар къваз арадал къвезвай тібетаудин бедбахтвилер алуудуныхъ галаз санал чна датланда пуд райондин магистральный ва майишатдин къенепатан къаналарни цин имаратар реконструкция хъийизвай. Анжак гъакъ таъминариз жезвай чавай чиши-йис-йисандавай артух жезвай багъманчивилин, саларбанвилерин ва тварцин магъсулприн майданар патал дигидай цин иғтияжар.

Ватандин Чехи дявеедин дөвирда за, зегъметдин фронтдин ишириаки яз, контролёр-десятыквилин везифалярин татамарна. Суварин, базардин ийкъяр талгъана, галатун тийжииз, дүз 33 йисуз производстводин гъа са къурулышда къвалахна. Компартиядини Совет Гъукуматди зи зегъметтар са шумудра ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин гъурметдин грамотайралдини "Хурун майишатдин отличник" лишандалди, "Баркаллу зегъмет-

фалу жез алахъзава зун. Месела, Мегъарам бубадин тівар эбедин авунай пара къадар сагърай, - лугъуз, рикел хизива жегъилитим, баркаллу чехи бубадин тівар-кар хурузвай хтул Мегъарам Сутаева.

Вичин вири умумър, къуватар хайи халкъдин къуллугъда эцигай Мегъарам Сутаеван шикил-къамат татамади хуун патал чна ам мукъувай чидай касдихъ галазни сүгъбетарна.

Ханыга Мегъарамовна Эскендерова (Сутаева), чи иgitдин хайи руш, 50 йисан төркеме авай мулллим, РФ-дин просвещенидин отличник:

- Зи разгъметлу буба чешнелу чехи хизандин къиль ва вичин дөвирдин зурба техник-инженер тир. Дағълух чилер дигидай цик кутунин бажарагъдин рекъяй адаб атакъядай хътина къвед лагъай пешекар Самур дереда мад ава чир. Вичин чирвилер ада Бакуда машгъур про мышленник Нобелан нафтадин мяденрин управляемий, инженер Форцманавай къачуна. Гъа мақъамда чи чехи буба Сутай вичин хизандин галаз Бакуда яшамиш жезвай. Хизандин дуст хъннай Форцмана вичин хизандин галаз санал (са классда келезавай таяр-түштер вакхара къуншияр тир гадаяр мектебдилай къулухнын пара вахтара санал жедай) зигъинлу Мегъарамиз вичин рекъяй тарсар гудай. Гъатта гүртүнлай вичин хизандин галаз Германияда клемлүн давамарунни теклифздавай дагъви гада диз, амма бубади ихтияр ганач. "Мад гъич сананы кел тахвуртлана, цин къаналар түккүрдай пешекар яз, вав ви сенят - фу тва", - лагъанай адас инкъилабдин какахъай мақъамда, Бакудай хъфидайла, немс инженерди. Авай чирвилерләр рази тахъана, гүртүнлай Мегъарама Буйнакский техникумни күтъягна.

Мегъарам бубадин инсанвилини мөржиматлувилин къилихъ къалурздавай хътина са къве душушн. Диявилдай гүртүнлайн ишириларин четин вахт тир. Рутула бубадал разгъметлу Вагъид дүхтүрдин (Вагъабов) диде гъалтда. Алукъидай пек-парталдихъ са чувалда авай техил дегишарна. Ахцегъиз хъведай рекъель алай ам парни газ бубади Мишка лакъаб алай вичин лаша балкъандал ахъкъадарда ва "Килигъ гъя, вах, гъич санални эвичимир, гъайванди вун, секиндиз хутахна, чи къвалин вилик квай" Ядрин майдандин кимив

Чешнелу муаллим

Къагъриман ИБРАГИМОВ

Школади менфятлудаказ квалахун ам ида-ра ийизвай къайдадилай ва регъбердин ерийри-лай аслу я. Къенин чи субъбет 18 йисуз Белиждин 3-нумрадин юкъван школадин директор яз квалахазавай Дагъустан Республикадин ла-ихлу муаллим МАГЪМУДОВ Магъмуд Зей-дуллаевичакай я.

Зарафатдик кутуна, Магъмуд Зейдуллаевича, "директорап отпуксиз физвайди туш" лугузва. Аялри каникулра ял языва, муаллимар квалахадик азад я. И вахтунда, школайрин директори алатай келүнин ийсан нетижаяр квазва, школа келүнин цийи ийсан түзүрүн патал ремонтидин квалахар кылы түхузва ва келүнин цийи ийсан планар гъазурзана.

Саки 50 йисан зөгьметдин стаж авай, абурукай 38 йисуз образовандин хиле квалах-навай пешекарди СССР-дин ийсара школада образование къачурбур къе келзабайбурулай квэлди тафаватту ятла, аялтзавай несилдиз школади ва хизанди гъыхын чирвилер гана кланзатвала, гъабурукай субъбетзана.

▪ **Магъмуд муаллим, муаллимиилини пеше хягъунуз күт таъсирина?**

- Чна школада келзабай вахтар пара итиж-лубур тир. За келай Белиждин 1-нумрадин школада Урсатдай атанвай муаллимиини квалахазавай. Чна, а дөвирдин аялри, тарс чир тавуна мектебдиз фин кылини агъзувал яз гысабдай. Чун муалимири хъсандиз гъавурда твадай. Муаллимидин пешедиз а вахтунда, гъам гъук-матдин ва гъам халкын патайни еке гъуремт авай. Идалай гъейри, за муаллимидин пеше хягъунин себекар заш хуш хъайи, зи рик алай разыметлу муаллим Саннат Мегъамедовна Агъ-медова я. Заз тарсар гайи вини дережадин пешекарар-муаллимар - Тамара Салигъовна, Анна Ивановна, Тамара Николаевна за хушдиз рикел хизиза. Школа акъалтларна, зун Дагъустандин госуниверситетдин урус чаланни литературадин факультетдик эчекина, 1973-йисуз анаг акъалтларна.

▪ **Университет акъалтларайла, күн квалахаз хайи школадиз ракхурна. Гилан дере-жадай килигайла, күн колективди гыкк къа-булна?**

- 1-нумрадин школадин колектив чехиди тир. Адаз регъбервал Шавли Эмиргегова гузай. Ам вини дережадин пешекар, вичин квалахадин гъавурда авай, муаллимрих, диде-бубайрихъ ва аялрихи галазни хъсан алакъа хузвай ин-сан тир. Шавли Алинеседовича зун пары хуш-диз къабулна, квалаха лагъана. Заз тарс гайи зи багъри муаллимар, зун квалахиз иниш хтана акурла, шад хъанай. 10 йисуз за жува келай школада муаллимвиле квалахна. И ийсара за тарс гайи аялрикай гележегда чехи дережайриз хажж хайибүрни гзаф ава: разыметлу Загъир Арухов, Россиядин ВКС-да къулгүзүзүй ген-нерал-майор Тагъир Гъажиев ва хейлин ма-сабур.

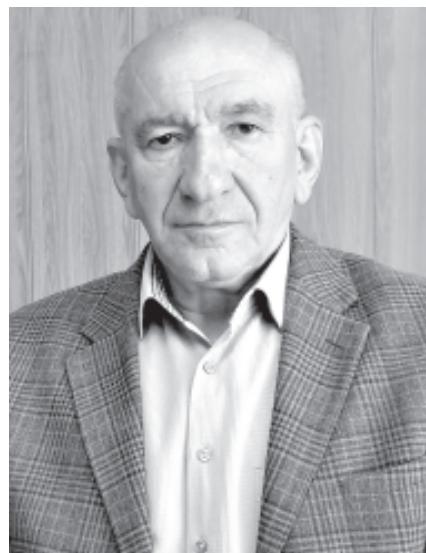
Белижда 1983-йисуз 8-нумрадин СПТУ ачухна. Директор Малик Алиева, аниз муаллим-рин колектив квагъдайла, школада квалахазавай ийсара къазанышнавай пешекарвилин алакъ-уризи, колективдин арада авай лайхуу гъуремтдиз килигина, Магъмуд Зейдуллаевичаз, чир-вилерини тербиядин рекъй директордин заместителвиле къуллупуу теклифазава.

СПТУ-да квалахай ийс Магъмуд Зейдулла-евича разивиледи рикел хизиза.

8-нумрадин СПТУ неинки Белиж, гъакыни Кыблепатан Дагъустан патални хуруну майишатдин пешекарар гъазурдай чатуз элкъвенвай. Ина саки агъзур жаванди хуруну майишатдин механизаторвилин, тракториствилин, шофервилин пешейрай чирвилер къачузвой. Цүквер битмишардай устадар гъазурдай (цветовод-де-коратор) рушарин кылдин дестени авай. Абуруз чирвилер ва тербия 145 работники гузай. Аялриз келдай вири шартлар тешкилнавай. Пуд чаван түүн гузай. Яшамиш жедай 5 мөртебадин обежжитие эцигнавай.

2004-йисуз Белиждин 3-нумрадин юкъван школадани нубатдин директорвиле Магъмуд Зей-дуллаевич тайнарина.

И школа, советтин дөвирда "Белижинский" совхоздиз гатуз квалахиз къвездай студентриз

КУРРУ КЪЕЙД.

Магъмуд Зейдуллаевич МАГЪМУДОВ 1950-йисуз Махачкъала шегъерда балуғырин заводдин директордин къулгүз таамамай Зейдулла Магъмудовин хизанды дидедиз хъана. 1967-йисуз Белиждин сад лагъай нумрадин юкъван школа акъалтларай ада са ийсуз консервиярдай заводда квалахна. 1973-йисуз Дагъустандин урус чаланни литературадин факультет акъалтларна.

Муалимвиле, 8-нумрадин СПТУ-да чирвилерни тербия гүнин рекъий ди-ректордин заместителвиле, Иммиграционный контролда кылин пешекар-виле квалахна. 2004-йисалай Белиждин 3-нумрадин юкъван школадин ди-ректор я.

Хизанды умумурдин юлдаши Зоя Нагъметуллаевнадихъ галаз пуд велед чехи авуна. Гада Сефербек дизайнер, руши Эмина педагог-психолог, Руслан карчи я. Бахтлу бубани баде мульжынду хтулдини шадарзана.

эцигнавай са гъавадин аскын дараматда 1963-йисуз ачухнай. Лазим шартлар авачир и дараматда ингье 59 йисуз аялри чирвилер къачузва. Эхиримжи 40 йисуз школа капитальнидаказ ремонтнавас... Муалимири, къулайсузвилеризни килиг тавуна, цийи истемишунрал амал ийиз, чини хиве авай везифаляр жавабдарвиледи къилил акъудазва.

Алай келүнин ийсуз мектебда 234 аялди чирвилер къачузва. 11-клас 12 аялди, 9- класс 27 аялди акъалтларда.

Эхиримжи пуд ийсуз 9 ва 11 лагъай классра келзавай вири аялри ОГЭ ва ЕГЭ хъсан къиметралди ваххана. 2021-йисуз 11 ва 9-классра келзавай къве-къве аял къетлен чирвилерин аттестатзиз лайхуу хъана. Алай ийсуз 11-клас-са келзавай 5 аялди ва 9-классра келзавай 7 аялди чини агалкъунралди къетлен аттестатзиз лайхуу жедай гъазурвилер акунва.

Школада 32 муалимири зөгьмет чүгвазва. Абуруй 95% кылин ва 5% муалимириз юкъван пешекарвиле образование ава. Насият Шагъбановадиз, Надир Абдуллаеваз ва Замир Мегъамедоваз "Россиядин Федерациядин образованиеини гъуремтлуу работник" лагъай тівар ганва. 7 муалимириз кылин ва 4 муалимириз сад лагъай категорияри ава.

Школада ахтармишунрин, инновациядин ва гележедин квалахарин планар тешкилиз, са шумуд методобъединение кардик ква. Хъсан-диз квалах кылы түхузбайбурун арада Наида Рамазанова, Жанна Лачинова, Сүрэят Гъай-зазова, Надир Тимурова, Зульфия Шагъова ва масабур ава.

▪ **Алай вахтунда образованиеи тунвай дегишилдер акурла, за жуван хтулар тамам чирвилер къачунукаш майрүм жедай хъиз гъис-зазава?**

- СССР-дин образование дүньяда вирида-лайни хъсанди яз гысабазавай. Гыйиф образование дүньяда акъван хъсанди яз амач. Чун виридалай гзаф ктабар келзавай милдет язни амач. Къе чи улкведин агъалийри, ктабар гъи-ляй вегъена, гзаф вахт интернетда акудазва. Гъелбетда, и кар хизандилайни аслу я.

▪ **Бязи диде-бубайри: бес школа вуч паталди я лугъуда?**

- Школадихъ тамамарна кланзатвай образованиеин стандарт ава. Аялрини акъван хуш аваз чирвилер къачузва. Хизандын гъазчывал алачир аялри хъсандин келни ийизваш. Чаз квалахадин тежрибадай аквазайвал, муалимирихъ галаз алакъа хузвай диде-бубайдин гъазчывилек квай аялри хъсандин келни ийизваш.

▪ **Магъмуд муаллим, гилан ОГЭ-дин, ЕГЭ-дин вишикдай авай экзаменрин арада вуч та-фаватвал ава?**

- Образованиеин къурулушда ОГЭ, ЕГЭ турдалай инихъ, аялрин психика дегиш хъанва. Вишикрай экзаменар вахкузай вахт аялар патал сувар хъиз тир. Экзамендиз, цүквер газ, шаддиз къведай. Тарс ганвай муалимдини аялдин арада ачух алакъа авай. Къачуна билет, муалимирин комиссиядин вишик ацукана, экзамен гъам школада ва гъамни вузда вахкузтай. Гила экзаменар квэз элкъурнава? Экзаменар вахкуз маса хуверизи тухузва, школадиз гъах-заявай ракъялар попициядин къулгүчияр акъвазнава, экзамен кылы физвай классра аялрап гъазчывалзайвубар ава. Экзамен вични тестерин журединди я. Къурелди, аялрин кыльел "жандармаяр" эцигнава. Ихтиян шартларга аялрик са гъихын тялани кичи, секинсузвал акатзава, абурун рикелай чизвайбурни алат хъийизва.

▪ **Магъмуд муаллим, муалимиилини пеше хягъунуз күт таъсирина?**

- Чна школада келзабай вахтар пара итиж-лубур тир. За келай Белиждин 1-нумрадин школада Урсатдай атанвай муалимиини квалахазавай. Чна, а дөвирдин аялри, тарс чир тавуна мектебдиз фин кылини агъзувал яз гысабдай. Чун муалимири хъсандиз гъавурда твадай. Муалимидин пешедиз а вахтунда, гъам гъук-матдин ва гъам халкын патайни еке гъуремт авай. Идалай гъейри, за муалимидин пеше хягъунин себекар заш хуш хъайи, зи рик алай разыметлу муалим Саннат Мегъамедовна Агъ-медова я. Заз тарсар гайи вини дережадин пешекарар-муалимар - Тамара Салигъовна, Анна Ивановна, Тамара Николаевна за хушдиз рикел хизиза. Школа акъалтларна, зун Дагъустандин госуниверситетдин урус чаланни литературадин факультет акъалтларна.

▪ **Аялдиз хъсанвал ийиз, вич эдеблудаказ тухуз, жемиятдин къайдайрал амал ийиз ни чир-на кланзатва: къвале, я тахъялта мектебда?**

- Къилиндик хизанды я. Школа гъар садав вичел къвалахиз тадай рехъ къалурзайв чка я. За гъисавайвал, тербия гүнин карда школадини хизанди сих алакъада аваз зөгьмет чүгунца къанда. Гъак ятлани, хизанды ялдин архада я, тербиядин кылин бинеярни аялди хизанды къачузва.

▪ **Мектебдин директор чехи коллектив-дин регъбер я. Коллектив тупламишиз гыкк алакъазава?**

- Регъбер регъял тушир жавабдарвал хиве авай кас я. Школадин коллективди аялриз хъсан чирвилер ва тербия гүн директордин къвалахдилайни гзаф аслу я. Гъелбетда, сифте нубатда жув гзаф сабурлу хъана къанда, ахпа гъам аялрихи ва тъам муалимирихъ галаз, гъак диде-бубайрихъ галазни раҳадай къайда чир хъана къанда. Вири ихтибарлувили ва сад-садан гъавурда акунди арадал тъизва.

▪ **Школади ученикrik тъихын вердишилдер кутазва?**

- Сифте нубатда чна аялриз раҳунин куль-турадин, бубайрин адәтрал амал авунин, же-миятда чеб тухунин вердишилдер гузва, ватан-пересвилин, инсандиндиз гъуремт авунин тъиссер кутазва.

Школада Вириосиядин военно-ватанпе-ресвилин жемиятдин гъерекатдин "Юнармия" отряд кардик ква. "Россиядин школьник гъе-рекат" тешкилдик квай аялрихъ галаз квалах хъсандин тешкилнава ва ик мад. Аялри олим-пиадайра, конкурсра, ватан-пересвилин, спор-дин мярекатра иштираказава, лайхуу чакярни къазава.

И рекъерай аялрихъ галаз тежриба авай муалим Насият Шагъбановади, завуч Назлуханум Асалиевади, тешкилатчи Заира Агъмедовади, зөгьметдин ветеранар тир Валентина Лачиновади, Муслимат Мегъамедовади, Зулейхат Жафаровади, Марьян Фаталиевади, педагог-психолог Эмина Мегъамедовади, физкультура-дин муалим Девлетхан Мирзебалаева ва масабур гъакъисагъивиледи зөгьмет чүгвазва.

▪ **Магъмуд муаллим, муалимирихъ, шко-лада чирвилер къачузвай аялрихъ элкъевна, гъихын келимаяр лугъуз кланзатва?**

- Жуван юлдашриз за пары сагърай лугъузва. За ина квалахазавай къван вахтунда кол-лективди чун сад тир команда тирди, къайдада аваз квалахиз жезвайдай тестикирна. Аялриз за кела, кела ва мад кела лугъузва. Гележек күлье жеда. Агалкъунар хъурай, вишикди фи-дайвал.

"Вафалу дустар" гъалиб хъана

11-майдиз Москвада Вириосиядин экология-диз талуу шикирлар конкурсын федеральный паюнин нетижаяр къуна. Къейд ийин, къуд паюнкай ибарат тир и конкурсын сад лагъай, яни мектебра тешкилзайвай пай алатай ийсан 1-октябрдилай 1-ноябрдади кылы фенай. Региондин пай 1-марта дада давам хъана. И ийкъара эхиримжи паюна "Къвалин гъайванар" номинацияда "Вафалу дустар" шикил газ Мегъармадхурун райондин аялрин яратмишунрин центрдин "Устадрин улькве" къватлана чирвилер къучузай Азиза Азимовна Къазибекова гъалиб хъана. Идакай конкурс Дагъустандин мулкунал кылы тухун тешкилай РД-дин образованиеин илимдин министерстводи хабар гузва. Къейдзайвал, конкурсын пишкешар гъакыни Республикан жу-реба-жууре мектебдир тир 19 ялдин къаучуна.

Экологиядиз талуу конкурсын регионир паюна чин яшар 5 ийсалай 18 ийсал къван тир 21 060 касди иштиракна. Федеральный паюн из 1621 квалах (гъакын аялар улькведен регионарни паюна гъалиб хъана) агақына, абурун арада 29 квалах Дагъустандын аялрилай атанвай. Конкурса, хабар гузайвал, улькведен 54 субъектди иштиракна. Вириосиядин экологиядиз талуу шикирлар конкурсын макъсад, къейдзайвал, аялрин ва же-гыларин фикир чун элкъвена къунвай алемдин, төбигатдин чечин мессалайрал желб

Цийи шартара зегъметдин нетижада

Руслан ЛУГОВОЙ,
психологиядин илимрин кандидат

Алай йисуз МВД-дин ветеран, Дагъустандин ватандарес Мамед Мегъамедович МАМЕДОВА вичин 85 йисан юбилей къейдда. Яшаризни килиг тавуна, Мамед Мегъамедовичак виклекъвал ва военный руъгъ кумазма.

- Пенсияда аватлани, зун квалае ацукаунавач. Ингье, күн килиг кван, - ада квадарин вилик квай, хъсан гелкъуын тешкилнавай вичин гъвеччи багъ къалурзава. Емишрин тарарин танар киреждай асуннава, кул-кусар къайтударвилелди кутлуннава. - Им зи гъар йикъян зарядка я, - хъуърезва пенсионер.

Заз чиз, къалахдивай къерех хъана акъвазис тахъу - им агъсакъалдин руъгъ ва беден неини военный рекъяя лигим хъунхъ, гъакл адан гъвеччи ватандин таъсирдихъ галазни алакъалу я. Мамед Мегъамедовичан хай хуър Европада виридалайни къакъанди я - Къурушар. Гъеччи ватан ва диде-буба гъамашалупу адан рикле амуъна. Мамед Мегъамедович патал буба вири патариҳъай чешне къачувай чешме тир лугъунхъ күсни чехиз къалурун авач. Къайтударвилелди хъувзвай документи - газетра адакай чап авур мақалаяр ва шикилар, орденрихъ галай документар алай аямдин чарчел ахкъуд хъувунва - и кар мадни субтзава.

- Бубадикай къилди сувъбет авуртла жедани? - чи сувъбетдин эвел къилия тълабнай ада.

Чна ветерандин тълабун къилиз акъудун хиве къунай. Мамед Муралиевич Мамедова къве Яру Пайда, Суворован, Кутузован орденар авай Таманский къилдин стрелковый 255-дивизиядин 142-батальонда стрелок яз къуллугъна. Ам хейлин шабагъриз лайихлу хъана. Абурун арада "Женгинин лайихлувилерай" медални ава. Ватандин Чехи дяведа Мамед Муралиевича 1944-йисуз Украина ССР азад авунин женгера, жуърэтлевал ва игитвал къалурунади, вермахтдин 5 аскер есирида къуна. Амма вичел агъур хер хъана. Идакай 1945-йисан 25-апрелдиз ам лайихлу хъай шабагъдихъ галай чарчел къхъенва.

- Буба фронтдин фейила, чун 1942-йисуз Азербайжандиз дидедин патай чехи бубадин къилив хъфена. Ана чун 1945-йисалди яшамиш хъана, - рикле хизва Мамед Мегъамедовича.

Буба дявдейдай хтайдалай къулухъ 1950-йисуз абур Цийи Къуршад хтана. Ина мектеб акъалттарай 1957-йисуз технологилин техникиумдиз гъахъна. Ватандин Чехи дяве акъалтна алатнавайди

анжак 13 йистир. Амма улькведи цийи шеърар хажакунин, и къил а къил авачир чи Ватандин цийи чилерикай менфят къачунин жи-гъетдай садрани такур хътиң нетижаяр къалурзавай. Улькве къвачел ахкъалдар хъувунник шерик хъуни руъгъ кутуннавай жегъилар адан виридалайни яргъя пиплериизи физвай. Икъл, мектеб акъалттарайла, 1958-йисуз Мамед Мамедов хам чилер къарагъариз фена. Гъакъисагъ зегъметдай адаа Азербайжандин комсомолдин ЦК-дин патай тарифдин грамота гана. 1960-йисарин сифте къилия, техникиум къутягънавай же-

гъил пешекар яз, Дагъустандин Совнархоздин месятлодалди ам мебель гъазурзавай "Каспий" фирмадиз рекъе тұна. Са къадар вахт алатайла, Мамедова и фирмадин Хасавюртда кардик квай филиалдиз регъбервал гана. Советтин девирда партиядин къурулушдин күмек-дади зегъметчичири къалурзавай агалкъунар вилив хъуз регъет тир.

Чи идитдин тешкиллувилин алакъунар ва вилик эцигнавай месэләяр вахтунда къилиз акъудун фикир тағана амуънач. Икъл, 1964-йисуз комсомолдин теклифдалди ам МВД-диз рекъе тұна, зегъметдин колония авай Загородный поселокда жуъреба-жуъре къуллугърал къвалахна.

- Пенсиядиз экъечидалди, за гъина къалахзаватла, гъи чадидиз регъбервал гузватла раицавачир. Чна садрани поселокдин тъвар къадарич, "исправительно-трудовая колония" лугъудай, - рикле хизва М.Мамедова. - Күнен садра фикир це: и карханади Гъажиеван, "Дагдзель", Сепаратторин заводрихъ галаз санал къалахзавай. Чна хуърун майишатдин техника арадал гъизай паяр (комплектующе), гъа гъисабдай яз военный промышленностдин комплексар патал герек тадаракарни гъазурзавай. Абурун дүньядин 49 улькведис - Кубадиз, Венесуэладиз, Бразилиядиз, саки вири Азиядиз рекъе твазвай. Зегъметдин колонияди хуърун майишатдин техника акъудунай и хилен министерстводилай къулухъ 2-чка къазвай. Квалах, карханада санлай авай гъалар ахтингербир тир хъи, садани, гъа гъисабдай яз ина дустагъда авайтуруни, датлаа 1400-1500 кас авайтлани, ам таҳиркарин са гъихъин ятлани зона хъиз къабулзавачир. Виликдай ихъитин делилар сир, гъатта гъикъван макаронар незватла лугъунни къадагъатир. Вучиз лагъайтла, абурун къадардин

бинедаллаз ина дустагъ чуғвазвай гъикъван ксар аватла чириз хъунни мумкин тир, - къейдзва ада. - Исятда газаф къадар инсанри ахътина ханайра гуя пулсуздакас къвалах-завайди тир лугъузва. Им иччи табя. Гъелбетда, вирида мажиб, гъакл адеддин рабочийри хиз, вири къевилерикайни менфят къачувзвай. Ам гъар садан счётиз язлавай. Инсанар, азад хъана, хъфида, абурухъ а чаван пулнуанди 10-15 ағзур манат пул жевзвай. Зегъметдин колония авай чкадин тукъвенрай дустагъда авайбуру маса къачур затлар вири дафтарда къхизвай, ахпа счётиз атай мажибдикай са къадар пул къазвай. Амай рабочийрилай анжак са тафават авай - дустагъ атланвайбуру мажиб гъиле вугувзвачир.

Зегъметдин колония кардик квай посёлода профтехучилищени авай. Ана Мамед Мегъамедович са вахтунда директор хъанай.

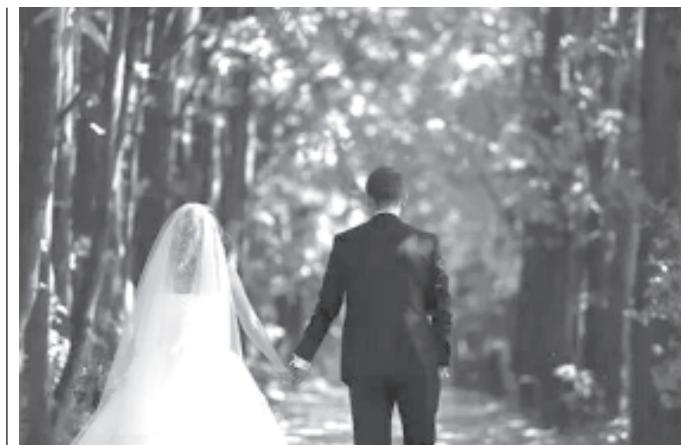
Дустагъда ацукаунавайбур жуъреба-жуъре ксар тир - бомжидай эгечин, илимрин кандидатдал къведалди. Гзафбур, гъич са журедин образование авачирбур, къилин технологрин, инженерин къуллугърал къван хаж жевзвай, яни ина пешекарвал къачудай мумкинвал авай. Исправительно-трудовой колонияда жуъреба-жуъре миллиетрин векилар авайтлани, абурун арада къалмакъал хъанач. Колониядиз жуъреба-жуъре миллиетрин векилри реъбервал гуззвай. 30 ийсалай артух вахтунда ина къвалахна, М.Мамедов "Лакфермводстрой" карханадиз цийи къвалахал хъфизва.

- Эцигунардай и кархана "Къиблепад" тъвар алай зурба проектдал машгъул тир. Адал асаслу яз, къиблепатан вири районар, гъа гъисабдай яз Лак районни (гъаниз килигна, абрревиатурадани и тъвар ава) и программадик акатздавай, дагълух районра вири инфраструктура ва яшайшдин обьектар эцигун лазим тир. И программадик Союздин къиблепатан вири районар акатздавай, - сувъбет давамарзава агъсакъалди. - Алай аямдин программайрилай тафаватлу яз, госпланда дагълух мулкар вилик тухун патал лазим тир вири тақъатар чара ийизвай. Гъаниз килигна, республикадин дережадин инфраструктурат арадал гъунал гъалтайла, и ва я маса инвесторди вичин хиве авай мажбурнамаяр къилиз акъуд тавунин жиғъетдай къурхулувал авачир.

1996-йисалай 2009-йисалди республикадин жуъреба-жуъре вузра преподаватель яз зегъмет чу-гурдалай къулухъ Мамед Мегъамедович лайихлу пенсиядиз экъечин.

- Исправительно-трудовой колония, виликан хътин дережада аваз, алай аямдин шартлар мен-фятул яни? - хабар къазва за.

- Гъелбетда. Идалайни гъейри, исядта чавай арада дуствилин алакъаяр авай ульквейрихъ галаз къвалах цийикла давамариз жеда. И жиғъетдай текриба чахъ авазва. Эгер зегъмет чуғвадай гъилер аватла, дустагъда гъакл вахт акъудалди, абуруз къвалах гун хъсан каря. Идакай республикадиз хийир хкатда, дустагъда ацукаунавайбуруни.

Девирдин сусар

Гъажи КЪАЗИЕВ

МЕХЪЕР гъар са касдин уъмуърда рикле аламукъдай шад вакъиайрикай сад я. Жегъипри меҳъерарзава, цийи хизан арадал къевезва. Абурун къилин везифа сад-садаз вафалу, арада гъуърмет аваз яшамиш хъун, чинп несил кутун я.

Вилик йисара, руш гъульбуз гудайла, рушал алукини тавуна, диде-бубади ам атай илчидиз гудай. Гележегда абурухъ чешнелу хизанарни жедай. Хуъера яшамиш жевзвай хизанри мал-къара хуъдай, хуси майишат къиле тухуз жедай, гам, гибе храдай. Дишельдидин везифа къул къени авун тир. Гъайф хъи, девирар дегиши хъанва. Амма уъмуърдиз вил вегъелья, девирар дегиши хъанвайди туш, дегиши хъанвайбур инсанри къилихар, абурун цийиз кутавзай адетар я. Алай вахтунда руш гузвай дидени буба сифтени-сифте илчийрин варлувилизни девлетдиз килигда. Абурун акъл я хъи, жегъилрин бахтлувал гуя гъа девлетда ава. Бес кесиб хизанрай тир жегъипри вуч авурай? Мутьуъббат девлетдилай аслу тушир газа михы гъися я эхир. Гъадахни вичин къанунар авайди я.

Инал заз ихътин са душушдикайни лугъуз къанзава. Гатун чими вахт тир. Хуъера межлисрин залар авай вахт тушири. Вичин хизиз цийиз меҳъерарнавай са танищдивай, кимел атайла за меҳъерар гъикъ къиле фена лагъана хабар къуна. Ада заз, гъайф чуғвазвай хъиз, икъл жаваб гана:

- Валлагъ, муаллим, жуван зегъметдин пулнунихъ къачунвай газаф къадар продуктар вара-зара хъана. Салан къиле эгъуннавай 2 фур чур хъанвай дулмайрив, чранвай балуғырив ацанва. Ни ацалтнавай якъарийни, салатрикай мад зун рахазвав. За кайванидиз и чими береда икъван хуърекрикай вучда лагъайла, вирида гъакл ийизвайди я лагъана, жаваб гана. Зал гъалтнайтла, за а пулнуихъ къвал-юъ кутун патал жегъилприз герек шейэр къачудай...

Гъелбетда, веледрин меҳъерар гъар са диде-бубади чинп вири уъмуърда гузлемешзавай шад вакъия я. Чна гъар сада чи веледар вири патариҳъай бахтлубур, камаллубур хъун патал зегъмет чуғвазвава. Амма... Алай вахтунда чарх маса патахъ элкъевнена...

Рушан илчивилиз атанвайбурухъ галаз сифтени-сифте рахазвайди, къвалин иеси, буба, туш, вири жавабар гузвайди рушан диде я. Адан сифте гафни - чеб чиҳих галаз рахурай. Им атанвайбурун рикл секинарун, амма гъакъыкъат лагъайтла, масад я. Са арадилай рушан гада душушу жевзвай (алай вахтунда сотовый телефонин гъерекатни газа я). Руша лугъузва:

- Эгер вун за лугъувзвай шартларал рази ятла, зун ваз къведа, тахъайтла - във.

- Абури гъихъин шартлар я? - хабар къазва гадади.

- Зун анжак шегъерда яшамиш жеда. Заз къуале хеб-мал тақурай. Завай абурухъай къевезвай ни эхиз жеда. Завай тланурда, хъра, сачуна фу сраз, хуърекар гъазуриз жедайди туш. Шегъерда яшамиш хъайтла, и крат герек къевезвава.

- Я руш, чи мутьуъббат, вафалувал, бахтлувал гъа и шартларилай аслу яни? - хабар къазва гадади.

- Заз чидач, къандатла, рази хъухъ, къандатла, - във.

- Я руш, бес чи ата-бубайрил инихъ вирида маларни, хиперни, балкъанарни хвейиди я. Гъатта незвай фуни чи бубайрини дидейрин гъисларди тушни? Бес гила гъикъ къанва?

- Абури гъа девирар тир, гила вахтар дегиши хъанва. Гила зун зи ихтиярда ава. Кълан хъайтла, къведа ваз, тахъайтла, - във.

Руша мадни давамар хъийизва:

- Эгер зи гъильиз аял атайтла, ваз чир хъухъ: ада туквендай маса гузвай аялрин тъунъ я гудайди. Ада хуру гайитла, зи "фигура" чир жеда. Низ герек я?

- Бес ваз зисан къене нек гайи ви дидедин фигура вучиз чир хъанчай? Экунилай няналди къвалин вири къвалахар гъадан хиве авачирни? Ша вун Аллагъадиз килиг.

- Зи шартлар гъа ихъинбур я. Рази ятла къведа, тахъайтла...

И гафарин ван хъайт гада курпашман яз хтана, дидедиз вири ахъайна.

- Чан хва, ам чи сивин ем туш. Чна ваз чаз кутгай хътиң свас аквада. Гъеле тагъанмаз, чи вилик шартлар эцигзувай ада низ чида пака, пъйила, чи къилел гъихъин цаяр къурдатла, - лагъана, дидеди гада секинарун.

Вучиз чи жегъилар икъван дегиши хъанва? Яраб им девирдин тахсир ятла, тахъайтла, тербия гуз тахъай диде-бубадин?!

Гъелбетда, чуру ниятар, шартлар газа чарадан къвализ физвай са рушни бахтлу жедайдак умуд кутаз жедач.

Буба Гъажикъулиеван - 90 йис

Михекрикай мани лагъайди

Мердали ЖАЛИЛОВ

Буба Саидагъомедович Гъажикъулиев чи милли литературадиз асул гъисабдай гъикаятчи, публицист, литературадин критик хыз атана. Чи гылле адан къелемдикай хкатай “Дустунин рик”, “Къаридин руш”, “Вили вилер”, “Хайи чилел”, “Заз эвера”, “Дегънедал”, “Самурдин мани” ва маса къватлар (новеллайрикай, мезэлийрикай, повестрикай, драмадин эсеррикай ибарат), “Цавун михекар” роман, “Стха литературайрин гъетерин къватлалда” монография, цуралди очеркарни къейдер, репортажар, маса эсерар ама. Санлай къачурла, им чи хайи лезги чалан еке хазина хульзвай жебехана хыз я. Кланзавайди ана гъахын ван писателдин яратмишунрин алемдай кыл акыдун я. Гыйиф хы, гъелелиг ахтиян жуэрт, за къатузваливал, садани авунвач. Чалан алимарни, муаллимарни, чахъ хейлин ава. Критикар... Милли гъикаятдин деринра тъяха дайбур... Чалан алатматар - жегъреярни якъутар, гевгъерар жагъурдайбур, абуруз къимет гудайбур... Чалан къешенгвилел, девлетдал дамаҳайдайбур...

Зиг гъисабрай, и вири ерияр, вичел алнимилин тъвар алачиртлани (ада заочнидакас аспирантурда къелайди чаз чида) Буба Гъажикъулиеваз хастир. Чалан винел къвалахдай дурум, тъбиатдин ван гъакл инсанрин гъерекатрин шикилар гафаралди чугунин устадвал, винелай къуль-шүшүльпъяр хыз аквадай ити-битийра къекъуын - ибур, заз чиз, писателдин устадвал субтзайвай делилар я. Буба Гъажикъулиев

лезги чилел, адан няметрални девлетрал ашуку тир. Ада вили чукур са гъвеччи цуквекдикайни, веккиайнин, пешиникайни тамам суретар, психологиянин тах квай ширипар къхидай. И кар гъисун патал адан, чыч тахъайлъта, “Самурдин мани” повесть къелун бес жеда. “Цавун михекар” романни сифте нубатда тъбиатдин сирер ачухзавай эзер я. Писатель датана тъбиатдин, ам михидаказ хунын, адачай инсанри, умумур патал къайгъударвилелди, иесивилелди хийир къачунин месэләйри желбазавай.

“Цавун михекар” романни и жигъетдай къетлен чка къазва. За жуван мақъаладизи гъавилий “Михекрикай мани лагъайди” кыил ганва. Буба Гъажикъулиев - гъикаяра хайи чиликай мани лагъайди... И тегъерда ам чи милли гъикаятдин тарихдани амукуя.

Буба Гъажикъулиева хейлин ийсары чи милли газетда, радиода, “Самур” (а вахтара “Дуствал” альманах) журналда хусуси мухбир, от-

делдин заведующий, кылин редактор яз къвалахна. Яни чи милли публицистика виллик тухункин адан еке пай ква.

Жемиятдинни сиясатдин деятель яз, адал партиядин Дагъустандин обкомда, күлтүрадин министерства, масанрани къетлен, жарабдар къуллугъарнан ихтибарна. Вири краив ам риклини михивилелди эгечайди, халисан хва, дустарал рикл атай дуст хайиди газа документри, риклек хунари, государстводи адааз ганвай чехи шабагъарни субутзава. Ам РД-дин күлтүрадин лайихлу работник, “Знак почета” ордендин, хейлин маса шабагъарин, пишкешрин, тарифдин чарарин сагыбиши тир.

Буба Гъажикъулиеван ирс чи газа жегып тъйкакятчирин яратмишунра давам хъана, гилани адал амалзава. А жергеда гъикаятчир яз машгъур хъанвай Мегъамед Бедихов, Нажмудин Шихнабиев, Шамсадин Исаев, Мегъамед Садикъ, маса авторар ава. Публицистилини ирс чи газетда къвалахай газафбуру къачуна. Адан хтул Даир Бейбалаев газетдин дестекрикай сад хъана.

Къе вичин 90 йисан юбилей жевайла, чна газет келзаябурун фирирдиз Буба Гъажикъулиеван хтул, машгъур публицист ва таржумачи, яргъал ийсары “Лезги газетдин” редакцияда жавабдар секретардин къуллугъадал хайи РД-дин күлтүрадин лайихлу работник Даир Бейбалаевич Бейбалаеван риклек хунар гъизва. Абурун арада хъайи бағыривилин гъиссер, за къатузваливал, маса са касдивайни къалуриз жедач. Келзаябуруувни абурун гъакъыбы делилар агақъарда.

Буба Гъажикъулиев

Датана рекье-хула авай касдиз газаф вакъиаяр, крат аквада, жуерьеба-журе инсанрал гъалтда. Абурукай бязибур, тадиз къвана алатай марфадин кул хыз, фад риклелай фида. Бязибур лагъайлъа, умумурлук яз мефтледа амукуда.

Фадлай балкандал акъах тавунай зун, тадиз чекадал агақъана, чилел эвичунихъ тамарзу хъанвай. Гена зи бахтуни гъана. Тицдин къилел акъатунук кваз, чахъ дергес гатазвай ван галукъана, ахпа а кардал машгъуль тир кас вични акуна.

Инрин вири крат чизвай совхоздин сагыбиши, сиви чукъя тавуна, балкандан гъанихъ элкъурна.

Вичелди къвездай инсанар акур къульзув касди, гъилевай къвалах акъвазарна, кыл хажна, вичиз гайи салам къабулна. Жив хътин лацу чуру квай, рикл изими чими къульзека гъилин ишарадалди вичин патав чка къалурна.

Вердиш тушир пурара шанкадал хъанвай заз гъасята эвичиз клан хъана. Амма галай юлдаши явашдиз зи къвала къунт эцяна, сядыз вил яна. Зунни вахтуниз килигна. Къве акърабни “12”-даз мукъва жезвай. Им совхоздин сагыбиши 2-бригада авай яйлахда тешкилзаявай кабабар агақъава лагъай чал тир (вахтундай алатайтла, абурухъ дад амукуда). Къульзека булахдин къерехдал алай чурал эзигнавай нисини фу акурла, гишин хънвай зи иштагь мадни ачух хъана.

Пурари янавай заз къульзек алай булах, адан виллик квай нисини фу вири няметрилай багъяз аквазвай. Мадни заз, адан дергес къачуна, са маргъв тухвана, гъил-квач ачухиз кланзавай.

Амма бейхабар къульзека тек къве келимадалди агъвалат заз клан патахъ элкъурна.

- Заз квек тади кваз аквазва, хтулар...

- Эхъ, Саид буба. Къвалахар газаф ава. Чун нисинихъ къвед лагъай бригададиз агақъун лазим я.

- Я хва, вун рагъметту Къурбанан гада, и чи совхоздин чеҳиди тушни?

- Эхъ, Саид буба, - лагъана директорди, зазни са вил яна. - И кас чи къвалахиз килигиз аттанвай мухбир ва мутьман я.

- Лап хъсан я... Анжака вун лугъузвой къвед лагъай бригада ава гъя!.. Я хтул, гъа бригадани ваз табий яни?

Къульзекан айгъамдин гъавурда акур директордин чинив яр къекъифна. Чун, сиви чукъя-култъ тавуна, балкандилай эвичин.

- Абурун сиверай ракъарни акууда, хтулар, - эмирна къульзека.

За аддавай мукъув гвай дергес къядай ихтияр гун тълабна.

- Буюр, хтул, буюр! - жаваб гана ада. - Гъиле къядай ихтияр тахъайла, ам акууд вучизнавайди я къван? Буюр, къачу! Ачухара жуван къунтнер. Къала, къала са тимил къунт гвя хъйин. Ма, гила кар аку!

Гъарда са маргъв килилиз акуудна, чун булахдив ахгатна. Гила къульзек чаз маса вилерай килигизвай. Адан сесиник булахдин ширширдиз ушшар авай юмшагъывал, сересвал акатнавай. Ада, зунни чара касдай тақына, вичин хурунвидихъ галаз дерди-гъял ийизвай...

- Заз, хтул, ви буба хъсандин чидай, вазни малум я: ам инкъи-лабчи хъана, ада кулакрихъ галаз женг тухвана, ада спалкум-рал, рагъумрал агақъин чехи къуллугъар авуна, яшар газаф хъанвайтлани, Ватандин дяведиз фена, командир хъана. Зун адан гъилик хъана. Инани за адан гъилик газаф къвалахна. Амма садрани ада заз ик, вунна хъиз, балкандилай салам ганачир.

- Багъишламиша, Саид буба, - директордин чин мад яру хъана.

Амма къульзека сабурлувилиди вичин газаф давамарзай.

- И булах аквазвани ваз? Адан яд даим михъя я. Къандатла зун хътин къульзек аттурай, къандатла, вун хътин чехи сагыби...

Булахди вичин дад, вичин тегъер гъич са күлсүн дегишардач.

- Гъахъ я, Саид буба.

- Ятла, жувни гъакл хъухъ, хва... Де гила күр рехъ давамара.

- Чак тади кумач.

- Тади хъана къланда, хва. Вахт татунди я. Гатуз гъазурай къванни хъутътъуз бакара къведа, лугъузва мисалда... Зун и суваз вучиз хажж хъвана? Зун квехъ мутьтеж я? Захъ асланар хътин рухвяяр, хтулар ава. Абурун атла тахтада векъ язава. За инал дергес гатазва, сад-къве маргъвни аладарзая. Иниз эзчай тавур ийис, и булахдин дад такур ийис завай умумурдайк гъисбиз жедач. Вири жемят авай чекада хъайила, виридан кардик пай-чук кутазвайла, заз зун яшамиш жезвайди аквада.

Са геренда къульзек кисна. Гила булахдин ван ачухдиз къвездвай. Заз акл тир хъи, ада вичин ширширдадли Саид бубадин сүгъбет давамарзая.

Эхъ, рагъул тежер булахди вичин михъя сүгъбет давамарзая. А ван датана зи япара, зи бейнида ава...

(“Хайи чилел” ктабдай. 1978-йис)

Адан камалдин тарсар

Даир БЕЙБАЛАЕВ

За инал вичикай ихтилати къудавайди зи халис багъри кас, халу **Гъажикъулиев** Буба я. Умумурди самбар имтигъанриз чукур кас. Адахъ за чехи стхадихъ хъизни, бубадихъ хъизни далу акалзавайди тир, ам за вине къазвай. Инлай къулухъни къада. Гъайиф, къисметди ам завай фад къақудана.

Ятлани адан риклини сидкыдин келимаяр, адан камалдин тарсар зи риклелай садрани алатдак. А ийисар зи умумурда виридалайни бахтлубур я. Жуван сифте мульбъубатдикайни за виридалайни виллик Буба халудиз ван къягъайди я. Милли газетдин редакциядизи зун гъадан меслятдади акъатна. Багърийрихъ галаз адан рафтарвилер гъахътин ихтиарвилинбур, аманевивилинбур тир эхир...

Гъич риклелай алатдак: Белгороддай мульгъетдиз хтана хъофизвай чи вахаз а патахъ физвай поезддиз билет гъатнач - билетрин къилел алайди са цай тир! Эхирни месэладик Буба халу къаришиш хъана. Кассирди дерди тукъурун патал вокзалдин начальникдин къул алай чар герек я лагъайла, халу, къилел чулуна, патал фена. Бахтунай хъиз, а касди вичин къуллугъчирхъ галаз совещание тухузваз хъана. Ятлани халуди къулухъ чулунач. Багъишламишун тълабна,

вич аниз акъатунин себеб ашкара авуна. Къурелди, дерди тукъурунна... Халудин гъурмет вуч ятла, чаз мад сеферда ашкара хъанай.

Пагъ, халуди рагъметту чи дидедиз - вичин вахаз - ийдай тавазавилер, галайвилер гъикъван тир! Халу вични чаз эзигдай чка жагъизвайди тушир. Къуллугърик квай кас я лагъана въа, инсандин къадир авай, адан риклини яд хъваз алахъайди я лагъана.

Халу хайи хурурз, Къеплирдал, хтала, чаз цаварив агақъай къван шад жедай. Багъри ерийрихъ ам газаф вахтара вичин ярап-дустар, писателар, шаирар, журналистарни галаз ахъватдай. Чи жемятдихъ галаз абурун гурушарни пара чимбүр жедай. Асеф Мегъмана Къеплиррикай тукъурунавай манини гъахътин рафтарвилерин таъсирик кваз арадал атайди я.

Тъбиатди гурлу демер кутунвай берейра, хайи ватандиз хтана, халу вичин яратмишунрални машгъул жедай. Пакамахъ фад, халу къарагъадалди, чи гъвеччи ваха адан къвинрин столдал къапуна аваз чулынин цувкверин күнчлар эзидай. Цувквери адан гудай шадвал акуна къандай!

Халуди вичин гъиликай хкатай шейэр чимми-чимиз, вири хизан алай чекадал чаз къелдай, тукъурун тавунвай чакяр аватла, чин къун тавуна, лугъун тълабдай. Вич са дережайриз акъатнавай кас я лагъана, лавъавилер ийидачир.

Халудин и еридикай заз гульгъулнай чи редакциядин къуллугъучи хъайи Зара Фейзуллаевдин ихтилат хъувунай. Лугъумир къван, халуди машинадал елягъиз адав вуганвай вичин гъилин къыннра бязи жумлайрин къвалавай скобкайра аваз мад са шумуд вариант гузайва, чапдайла, виридалайни кутугайди хягъын машинисткадал ихтибарзай.

Амма къисметди ада заз вичи авур къван хъсанвилер, къенивилер тахвурдиниз заз чидай. Вичи дүньядай алай къван хъсанвилер авур бязи фашал дустари адан далуни ақладардай чулынхъиз жедач. Ятлани халу абурукай ина-ана газаф газаф къекъведачир. Заз адан риклек чукъ хизиз назик тирди, дуствилиз хал ягъайла, адан пара агъур жезвайди чидай.

...Буба халу чи арада амачиз хейлин ийисар я. Амма вахтар алатнават

Чи ватанэгълияр - гъар сана Жегъил капитан

Сулейман ПАШАЕВ

ГЬАБИБОВ Жавидин Фазилович 1996-йисуз Мегъарамдхурьун райондин Советский хуре дидедиз хъана. 2011-йисуз 9-класс күтэгъяна, Астрахань шегъердин гъульерин коллеждиз тъхъана. 2015-йисуз анаг агалкунралди күтэгъяна. Ана къуд йисузни ам курсунин старшина хъана. Вичихъ галаз келзавай курсантрин ва муаллимрин арада ада гъуремт къазанимишна.

Колледж күтэгъяй йисуз Стамбулдин портунихъ галаз икъар күтэгъяна ва адакай "ВФ-ТАНКЕР-4" гимидин капитандин күмекчи хъана. Гъа йисуз ам гъульерин ва вациарин улакъирин академиядиз гъахъана. Квалахал ақвазай вад йисалай адакай капитандин чехи күмекчи хъана.

2021-йисуз академия күтэгъяй Жавидин Каспий гъульуун портаал гүзчиваалдай (государственный инспекциян) инспекторвиллин къуллугъдал тайнарна.

2022-йисан январдиз ада Астрахань шегъерда "АРМАТОР" компаниян арадал гъана. Компанияндин макъсад морякар гъазурун ва абур квалахадай чайралди тайминарун я.

Жавидина Кыблепатан Дағъустандин жегъилрикай пешекарар гъазурунис еке фикир гузва. Икъл, и компаниянда цүдралди чи гадайри квалахазава.

Жавидин Фазиловича 2017-йисалай вичин хуси тақварталди боксдай райондин ва республикадин турнирар тухвана. Ци ада 6-8 майдиз Советский хуре къезил атлетикадай турнир тешкилна ва квениквичи чаяра къур 6 касдиз ку-

бокар, медалар, грамотаяр, пулдин пишкешар гана.

Ж.Гъабибова реѓбервал гузвой компанийндахъ Кыблепатан Дағъустандин жегъилар къецепатан компанийра квалахадалди тайминарунин ният ава. Икъл, Советский хуреяй 25 моряки маса ульквейрин гимийра аваз гъульерал сирнаваза.

"Заз зи къуллугъдин дережа хажж хъунин карда стхаяр тир ах-чегъийрикай - Пашаеврикай, иллахи Пашаев Камалдинакай күмек хъана. Азас Астраханда вичин портва флот ава. Заз гъар йисуз "АРМАТОР" компаниядин тақварталди Кыблепатан Дағъустанда спортдин рекъяй турнирар тухдай ният ава", - лугъузва ада.

2020-йисуз ам Зуруяятал эвленмиш хъана. Абурухъ 8 варз хъанвай бицек ава. Жавидинан дах Фазила "МОСТПРОЕКТ" компанияда прораб яз квалахазава. Чехи буба Нариман (Дағъустандин лайхлу агроном) ва баде Пакизат пенсияда ава. Ата-буба Мегъарам Ватандин Чехи дяведин ветеран тир.

25 йисан яшда аваз гимидин капитан хун къерииз-царуз жезвай душушуя. Чаз Жавидинахъ мадни еке агалкунар хъана кланзана.

Квездидани?

Чаддикай итижлу делилар

- Чад Африкадин чехи улькве я. Адан майданар 1284000 квадратный километрдикай ибарат я. Ульквидин са къадар майдан Сахара къумлухди къунва.
- Чадда 17 миллионни 400 агъзурдалай виниз инсанар яшамиш жезва.
- Чаддин меркез Нджамена я. И ульквидин серъятив Ливия, Нигер, Нигерия, Камерун, ЦАР ва Судан гва.
- Чаддин шегъерра чаддинбурукаин анжах 27 процент агъалияр яшамиш жезва.
- Чад дуньядин лап кесиб ульквейрикай сад я. Ана образование ва медицина лап ага дережада ава.
- Чаддин 57 процент агъалияр мусурманар я. 40 процентди чеб хашибесар яз гъисабзава.
- Ульквидин араб ва француз чалар официальнибүр яз гъисабзава. Гъа са вахтунда чаддин агъалияр тахминан 120 жуэрэ чаларал ва нугъатрал рахазва.
- Чад тъвар алай вирин са къадар пайни и ульквидин мулкарал ацалтзава.
- Чад акъван кесиб улькве я хъи, ада гъатта нафтадин буругъар эгъундай тақвартарни бес жезвач. Гъавилляй ихтиян краарал ана Рагъакидай патан ва Китайдин тешкилтарал машгъул я.
- Чаддин агъалийрикай анжах 27 процентдивай михъи яд хъваз жезва, амайбуруз гъамиша ихтиян мумкинвал жезвач.

- Юкъван гъисабзадалди Чаддин агъалияр 48 йисуз яшамиш жезва. Чад агъалийри лап куруй ульмуър къиле тухузвай ульквейрик акатзава.
- Чадда ракъун рекъер авач.
- Гъар йисуз Россияндин вузра Чаддин агъзурдав агакна студентри чирвилер къачузва.
- Чаддин мулкарал 4 милли парк ава. Закума тъвар алай парк виридалайни машгъурди я, ана 44 жуэрэ Чехи гъйванар (нек хъвадайбур) ва 250 жуэрэ къушар яшамиш жезва.
- Чадда алахъай, рагъ авай югъ писди яз гъисабзава, марф къавзвай югъ - хъсанди яз.
- Рахадай вахтунда Чаддин агъалияр сад-садан чиниз килигдач, им кутуг тавур кар яз гъисабзава.

Улькведа ва дульньяды

Есиривиле вугана

Мариуполдин "Азовсталь" комбинатда чуныух хъанвай боевикрикай эхиримжи суткада 694-да, яракъар гадарна, чеб есиривиле вугана. Идакай 18-майдиз Россияндин оборонадин министрводи хабар гана.

Къейдздавайвал, есиривиле вугай 29 боевикдал хирер алай. 16-майдилай "Азовстальдай" 959 боевикиди чеб есиривиле вугана, абурукай 51 хирер алайбур я. Медицинадин къумеќдин игтияж авай вирибур ДНР-дин мулкара авай Новоазовскдин азархандиз рекъе тунва.

И икъъара РФ-дин оборонадин министрводи хабар гайвал, "Азовсталь" чуныух хъанвай Украинаадин аскеррихъ газлаз хирер хъайибур хаталу чкадай ахкъудунин меслятдад атанвайдакай малумарнай. И макъсаддалди Россияндин терефди гуманитарный дөгълиз ачухна.

Госдумадин Председатель В.Володина вичин Телеграм-каналда малумарайвал, чи ульквени есирихъ газлаз инсанвиледи рафтарвилер ийизва.

"Миллетбазрикай рахайтла, и жигъетдай чи фикир дегиш хъун лазим туш: абуру военный тахсиркаар я, абуру суд-дуван авун патал чна вири журедин алахъунар авуна қланда", - лагъана ада.

18-майдин экъунахъ «Новости» РИА-ди хабар гайвал, 91 ийкъан къене Украинаадин яракълу къуватри ДНР-дин 2954 сеферда гульле гана. И гъерекатар патал абуру дяведин 28,4 агъзур сурсет ахъяна.

18-майдин экъунахъ РФ-дин оборонадин министрводи малумарай делилралди, эхиримжи суткада РФ-дин ВКС-дин авиацияди 270-далай виниз миллетбазар тергна ва дяведин 54 техника квайдадикай худна. Махсус серенжем къиле тухунив этчайдалай инихъ Россияндин Яракълу Къуватри Украинаадин 172 самолет ва 125 вертолет, зенитный ракетайрин 311 комплекс, пилот галачиз лув гудай 927 аппарат, 3139 танк ва дяведин маса машинар, РСЗО-дин 389 установка, артиллериядин ва маса 1548 яракъ, дяведин сурсет, военный махсус 2997 автомобиль тергна.

Кылиз акъудиз гъазур я

Франциядин президент Э.Макронда Украинаадин президент В.Зеленскийдиз малумарнайвал, Францияди Украинаадин яракъар ракъурун давамарда. Идакай "Новости" РИА-ди хабар гузва.

Парижда авай Елисейский дараматдин сайтда чапнавай делилралди, Макронда Украинаадин патай атай гъар са тавакъудиз тамамвиледи жаваб гун къетнава. Къилди къачуртла, оборонадин, кудай затларин, гуманитарный, экономикадин ва пулунин тақвартар жигъетрай күмекар гун хиве къунва.

Макронда Зеленскийдиз мадни лагъана хъи, Украина Евросоюздиз къабуулунин арзадиз, Европадин комиссияди гайи къиметдин бинедаллаз, Европадин советдал июндиз килигда. Малум тирвал, Евросоюздик экечунин патахъай Зеленскийди 28-февралдиз документдал къул чуугунай. Пакадин юкъуз Европарламентди Украинаадиз улькве-кандидат лагъай дережа ганай.

РФ-дин Президентдин пресс-секретарь Д.Пескова къејд авурвал, Рагъакидай пата Украина яракъривиди ацуруни Россияндинни Украинаадин арада къиле физвай рахунриз хийир гудач ва абуру патахъай таъсирда.

Украинадикай багъна къунва

Россиядиз акси яз малумар тавунвай дяве къиле тухун патал Рагъакидай патаз Украина багъна хъанва. Ихтиин фикир Россияндин Совбездин секретарь Н.Патрушева малумарна. Адан гафар "Новости" РИА-ди раижна.

Къејд авурвал, Россияндин гъерекатрилай аслу тушиз, 2022-йисан февралдилай хейлин вахтар вилик Рагъакидай патаз дяведин къиле кутаз хъунин къастар ачухдақаз малум хъанвай. "Къудраттула аслу тушир Россия Рагъакидай патаз гекъевавч", - алава хъувуна Патрушева.

НАТО-дик экечурава

Финляндиядин Швецияндин гъукумдарри НАТО-дик экечуравин патахъай официальный арзаяр вуганва. Финляндиядин парламентдин 200 векилдикай 188 касди улькве НАТО-дик экечурилай рази тирвилин сес гана, хабар гузва "Новости" РИА-ди.

Къве ульквидин векилри НАТО-дин генсекдив альянсдик экечунин документар вахкана.

Цийи къанун теклифзава

Гъукумдин органри соцсетра чинин хуси аккаунтар арадал гъунин ва анра важибу малуматар, хабарар чапунин чарасузвал тестикъардай законопроектдиз 17-майдиз Госдумада сад лагъай сеферда яз килигна. Идакай "ТАСС" чешмеди хабар гузва.

Госдумадин информациядин сиясатдин комитетдин къил А.Хинштейна идалай вилик малумарайвал, къанунда гъукумдин органри соцсетра аккаунтар арадал гъун мажбур тирди къалурда.

Алава хъувурвал, "Сад тир Россия" партияди теклифнавай законопроектдин макъсад инсанриз федеральный дережадилай муниципальный дережадал къван гъукумдаррихъ газлаз алакъадиз экъечдай къулагайвал хъун я.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Ислен, 23-май

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 «Годекан» 0+
08:40 X/f «Разные судьбы»
10:30 «Дагестан туристический» 0+
10:45 «Мир Вашему дому»
11:10 «Служба Родине» 12+
11:30 «Человек и право»
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 Дагестанское кино. X/f «Тайна рукописного Корана» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:00 «Умники и умницы Дагестана» 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Д/c «Вкус путешествий» 4 с. 12+
17:25 Мультифильм 0+

17:50 Т/c «Татьянина ночь» 5 с. 16+
18:45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:45 «Дивительные горы»
21:00 «Ульяна спросит» 0+
21:55 X/f «На виду» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Угол зрения» 12+
23:50 «Полный газ» 0+
00:00 Д/c «Исчезновения» 6 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости.
09.05 «АнтиФейк». (16+).
10.30 Д/f «Любовь Полищук. Последнее танго».
11.15 X/f «Если можешь, прости...» (12+).
12.00 Новости.
12.10 X/f «Если можешь, прости...» (12+).
12.55 Д/f «Инна Макарова. Судьба человека».
13.40, 15.20 X/f «Дорогой мой человек».
15.00 Новости.
15.50 Д/f «Как долго я тебя искал...» (12+).
16.40 «Информационный канал». (16+).
18.00 Новости.
18.15 «Информационный канал». (16+).
21.00 «Время».
21.45 Т/c «Ваша честь». (16+).
22.45 «Большая игра» (16+)
23.45 «Информационный канал». (16+).
03.00 Новости.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном».
11.00 Вести.
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 Вести.
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 Вести.
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 Вести.
21.20 Т/c «Елизавета». (16+).
22.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
01.00 Т/c «Земский доктор». (12+).
03.00 Новости.

НТВ

04.50 Т/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
10.35 Т/c «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.45 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
21.20 Т/c «Вспышка». (16+).
23.00 «Сегодня».
01.00 Д/f «Пес». (16+).
02.50 «Их нравы».
02.45 Т/c «Версия». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/c «Чудотворца». (16+).
06.55 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.00 «Давай разведемся!».
10.00 «Тест на отцовство».
12.15 Д/f «Понять. Простить». (16+).
13.20 Д/f «Порча». (16+).
13.50 Д/f «Знахарка». (16+).
14.25 Д/f «Верну любимого». (16+).
15.00 Мелодрама «Возвращение к себе». (16+).
19.00 Мелодрама «Любовь с закрытыми глазами». (16+).
23.00 Т/c «Женский доктор 3». 31 и 32 с. (16+).
01.00 Д/f «Понять. Простить». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
21.20 Д/f «Порча». (16+).
02.15 Д/f «Знахарка». (16+).
02.40 Д/f «Верну любимого». (16+).
03.05 «Тест на отцовство».
04.45 «Давай разведемся!» (16+).
03.10 Т/c «Шаман». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
08.15 Д/f «Семен Фараид. Непутевый кумир».
09.00 X/f «Погоня за заемщиками». (12+).
10.55 «Городское собрание».
11.30 «События».
11.50 Т/c «Академия». (12+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 X/f «Московские тайны. Гости из прошлого». (12+).
16.55 «Прощание». (16+).
17.50 «События».
18.15 «Петровка, 38». (16+).
18.30 X/f «Синичка 2». (16+).
22.00 «События».
22.35 Спецрепортаж. (16+).
23.05 «Знак качества». (16+).
23.50 «События».
00.20 «Петровка, 38». (16+).
00.40 Д/f «Удар властю. Михаил Евдокимов».
01.20 Д/f «Охотники на миллиардеров». (16+).
02.00 Д/f «Распутин. Григорий Бедонесец». (12+).

ЗВЕЗДА

05.20 Т/c «Не забывай». 07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня. (16+).
09.30 «Специальный репортаж». (16+).
09.50 Т/c «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона». (12+).
11.20 «Открытый эфир».
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Специальный репортаж». (16+).
14.40 Т/c «На рубеже». (16+).
14.05 Д/f «Легенды госбезопасности». (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Д/f «Легенды госбезопасности. Самый главный бой». (16+).
14.40 Т/c «На рубеже». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.45 «Специальный репортаж». (16+).
19.00 «Открытый эфир».
22.00 «Между тем». (12+).
22.25 Д/c «Загадки века».
23.15 X/f «Было. Есть. Будет». (16+).
01.20 Т/c «Не хлебом единным». (12+).

саласа, 24-май

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультифильм 0+
08:30: Время новостей Дагестана
08:50 X/f «Дочки-матери»
10:40 Д/c «Вкус путешествий» 4 с. 12+
11:05 «Угол зрения» 12+
11:35 Т/c «Татьянина ночь»
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Кльяна спросит» 0+
13:45 «Подробности» 12+
14:10 «Дивительные горы»
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30 «На виду» 12+
16:00 «Годекан» 0+
16:30 Время новостей Дагестана

16:55 Д/c «Вкус путешествий» 5 с. 12+
17:25 Мультифильм 0+
17:50 Т/c «Татьянина ночь» 6 с. 16+
18:45 Передача на лакском языке «Арьши ва агълу»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Доктор» 0+
20:45 «Психологическая азбука» 12+
21:10 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Колцса» 12+
00:10 «Служба Родине» 12+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на лакском языке «Арьши ва агълу»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости.
09.05 «АнтиФейк». (16+).
09.45 «Жить здорово!» (16+).
10.30 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.20 «Информационный канал». (16+).
18.00 Новости.
18.15 «Информационный канал». (16+).
21.00 «Время».
21.45 Т/c «Ваша честь». (16+).
22.45 «Большая игра». (16+).
23.45 «Информационный канал». (16+).
03.05 «Информационный канал». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 Вести.
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 Вести.
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 Вести.
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 Вести.
21.20 Т/c «Елизавета». (16+).
22.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
01.00 Т/c «Земский доктор». (12+).
03.05 «Информационный канал». (16+).

НТВ

04.45 Т/c «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/c «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.45 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
21.20 Т/c «Вспышка». (16+).
23.00 «Сегодня».
01.00 Д/f «Пес». (16+).
01.50 Д/f «Порча». (16+).
02.00 Т/c «Знахарка». (16+).
02.40 Д/f «Верну любимого». (16+).
03.05 «Тест на отцовство».
04.45 «Давай разведемся!» (16+).
03.20 Т/c «Шаман». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.05 «Давай разведемся!» (16+).
10.05 «Тест на отцовство». (16+).
12.20 Д/f «Понять. Простить». (16+).
13.25 Д/f «Порча». (16+).
13.55 Д/f «Знахарка». (16+).
14.30 Д/f «Верну любимого». (16+).
15.05 Мелодрама «Любовь с закрытыми глазами». (16+).
19.00 Мелодрама «Следуя за сердцем». (16+).
22.55 Т/c «Женский доктор 3». 31 и 32 с. (16+).
00.55 Д/f «Понять. Простить». (16+).
01.45 Д/f «Порча». (16+).
02.10 Д/f «Знахарка». (16+).
02.35 Д/f «Верну любимого». (16+).
03.00 «Тест на отцовство».
04.40 «Давай разведемся!» (16+).
05.40 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
08.20 «Доктор И». (16+).
08.50 X/f «Погоня за заемщиками». (12+).
10.40 Д/f «Олег Табаков. У меня все получилось...»
11.30 «События».
11.50 Т/c «Академия». (12+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 X/f «Московские тайны. Семь сестер». (12+).
16.55 «Прощание». (16+).
17.50 «События».
18.15 «Петровка, 38». (16+).
18.30 X/f «Синичка 2». (16+).
22.00 «События».
22.35 Д/f «Закон и порядок». (16+).
23.05 Д/f «Игорь Старыгин. Ледяное сердце». (16+).
23.50 «События».
00.20 «Петровка, 38». (16+).
00.40 Д/f «Удар властю. Герой дефолта». (16+).
01.20 «Прощание». (16+).
02.00 Д/f «Адмирал Колчак и Соединенные Штаты». (12+).
03.35 Д/c «Восход Победы». (12+).
03.40 Т/c «Моя граница».

ЗВЕЗДА

05.25 Т/c «Внимание, говорит Москва!», 3 и 4 с.
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня. (16+).
09.25 «Специальный репортаж». (16+).
09.45 Т/c «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона». (12+).
11.20 «Открытый эфир».
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Не факт!» (12+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/c «Моя граница».
14.40 Т/c «Секреты материнства». (16+).
14.50 «Заживо сожженные. Тайна Одесской трагедии». (16+).
23.15 Т/c «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона». (12+).
00.35 Д/c «Хорсик московского бытования». (16+).
22.25 Д/c «Секретные материалы». (16+).
23.45 Т/c «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона». (12+).
00.20 Д/c «Петровка, 38». (16+).
00.35 Д/c «Приговор». (16+).
01.15 X/f «Медовый месяц». (12+).
02.00 Д/f «Атаман Семенов и Япония». (12+).
02.05 Д/f «Нашествие». (12+).

арбе, 25-май

РГВК

07:00, 08.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Арьши ва агълу»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультифильм 0+
08:50 X/f «Неоконченная повесть» 0+
10:35 Д/c «Вкус путешествий» 5 с. 12+
11:10 «Психологическая азбука» 12+
11:35 Т/c «Татьянина ночь» 7 с. 16+
12:30 «Дорога здоровья» 12+
12:55 Т/c «Городская среда»
13:40 «Память поколений»
14:10 «Дагестан туристический» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на лакском языке «Арьши ва агълу»
15:30 «Колцса» 12+
16:30 Время новостей Дагестана

16:55 Д/c «Вкус путешествий» 6 с. 12+
17:25 Мультифильм 0+
17:50 Т/c «Татьянина ночь» 7 с. 16+
18:45 Передача на даргинском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 «Здоровье» в прямом эфире
20:20 «Делано в Дагестане»
21:55 «Городская среда»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Память поколений»
00:00 Д/c «Исчезновения»
00:

ЖУМЯ, 27-май**РГВК**

07:00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07:20, 14.50 Передача на аварском языке 12+
08:00 «Королева спорта»
08:10 Обзор газеты «Хакыкъат» 12+
08:20 Мультифильм 0+
08:50 Х/ф «Олеко Дундич»
10:50 «Удивительные горы» 0+
11:05 «Время говорить молодым» 12+
11:35 Т/с «Татьянина ночь»
12:55 «Круглый стол» 12+
13:40 «Психологическая азбука» 12+
14:05 «За скобками» 12+
14:10 «Молодежный микс»
14:30, 16.30 Время новостей Дагестана
15:30 «Первая студия» 12+
16:55 Х/ф «Слуги дьявола на чертовой мельнице»

18:25 «Арт-клуб» 0+
18:45 Передача на кумыкском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подростности» 12+
20:50 «Мир вашему дому»
21:20 Д/ф «Поехали! Дагестан» 12+
21:50 «Дагестанский календарь» 0+
21:55 «Время спорта» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Глобальная сеть» 16+
23:55 Д/с «Исчезновения»
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на кумыкском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости.
09.45 «АнтиФейк». (16+).
10.30 «Жить здорово!». (16+).
10.30 «Информационный канал». (16+).
20:20 «Подростности» 12+
20:50 «Мир вашему дому»
21:20 Д/ф «Поехали! Дагестан» 12+
21:50 «Дагестанский календарь» 0+
21:55 «Время спорта» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Глобальная сеть» 16+
23:55 Д/с «Исчезновения»
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Д/с «Россия от края до края». (12+).
04:55 Д/с «Версия». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Лалаан» (на русском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 Утро России.
09.20 «Информационный канал». (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.40 «Человек и закон». (16+).
19.40 Телегра «Поле чудес». (16+).
21.00 «Время».
21.45 «Две звезды. Отцы и дети». (12+).
23.30 Д/с «Искусство ограбления». (18+).
01:05 «Информационный канал». (16+).
01:15 Д/с «Россия от края до края». (12+).
03:25 Т/с «Версия». (16+).

НТВ

04.50 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 Вести.
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 Вести.
14.55 «Кто против?». (12+).
17.00 Вести.
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 Вести.
21.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
00.00 Х/ф «Слабая женщина». (12+).
02.45 Т/с «Агентство скрытых камер». (16+).
03.15 Т/с «Шаман». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
09.05 «Давай разведемся!». (16+).
10.05 «Тест на отцовство».
10.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.20 Д/ф «Верну любимого». (16+).
13.25 Д/ф «Порча». (16+).
13.55 Д/ф «Знамака». (16+).
14.30 Д/ф «События». (16+).
15.05 Мелодрама «Следуя за сердцем». (16+).
19.00 Мелодрама «Чужие дети». (16+).
23.30 Т/с «Женский доктор 3», 39 и 40 с. (16+).
01.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
02.15 Д/ф «Порча». (16+).
02.40 Д/ф «Знамака». (16+).
03.05 Д/ф «Верну любимого». (16+).
03.30 «Тест на отцовство». (16+).
05.10 «По делам несовершеннолетних». (16+).
03.15 Т/с «Шаман». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
08.40 Х/ф «Анатомия убийства. Танец смерти».
10.25 Х/ф «Анатомия убийства. Обратная сторона любви». (12+).
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Анатомия убийства. Обратная сторона любви». (12+).
12.35 Х/ф «Анатомия убийства. Закон Сансыры».
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 Х/ф «Анатомия убийства. Закон Сансыры».
16.55 Д/ф «Сюзюмультфильм. Только для взрослых». (12+).
17.50 «События».
18.15 «Петровка, 38». (16+).
18.30 Х/ф «Синичка 5».
22.00 «В центре событий».
23.00 «Приют комедиантов» (12+).
00.35 Х/ф «Версия полковника Зорина».
02.00 Х/ф «Белое платье».

ЗВЕЗДА

05.05 Т/с «Моя граница».
06.35 Х/ф «Я служу на границе». (12+).
08.40 Т/с «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона» (12+).
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 Т/с «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона» (12+).
12.00 Т/с «Джульбарс» (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 Т/с «Джульбарс» (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Джульбарс» (16+).
16.30 Т/с «Джульбарс» (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.40 Т/с «Джульбарс» (16+).
21.15 «Здравствуйте, товарищи!» (16+).
22.15 «Легендарные матчи».
01.20 Т/с «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона» (12+).
02.35 Д/с «Загадки цивилизации. Русская версия».

КИШ, 28-май**РГВК**

07:00, 08.30, 16.30 Время новостей Дагестана
07:20, 14.50 Передача на кумыкском языке 12+
08:00 Мультифильм 0+
08:50 Х/ф «Тайна двух окон» 0+
11:15 «Молодежный микс»
11:30 «Подростки» 12+
12:00 «Мой малыш»
12:30 Праздник весны Новруз. Аварцы 0+
13:00 Литературно-музыкальная композиция
13:55 Д/ф «Поехали! Дагестан» 12+
14:25 «Мир Вашему дому»
15:30 «Время спорта» 12+
16:05 «Арт-клуб» 0+
16:55 «Дежурная часть»
17:05 Х/ф «Сказание о храбром Хочбара»
18:45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

19:30, 22.30, 00.30 Время новостей Дагестана
19:55 «Точка зрения» 12+
20:10 «Дежурная часть»
20:25 «Мастер спорта» 12+
20:55 «Культурный код» 0+
21:20 «Дагестан туристический» 0+
21:35 «Ульяна просит» 0+
22:55 «Точка зрения» 12+
23:10 Х/ф «Стоянка поезда - две минуты» 0+
00:55 «Точка зрения» 12+
01:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:45 «Мой малыш» 12+
02:10 «Дагестан туристический» 0+
02:25 «Мастер спорта» 12+
02:50 «Культурный код» 0+
03:10 «Ульяна просит» 0+
03:55 «Точка зрения» 12+
04:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
04:35 Д/с «Стоянка поезда - две минуты» 0+
05:00 «Мой малыш» 12+
05:15 Х/ф «Сделано в Дагестане» 12+
05:30 «Арт-клуб» 0+
06:15 «Дежурная часть»
07:05 Х/ф «Сказание о храбром Хочбара»
18:45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

06.00 «Доброе утро». Суббота. (12+).
09.00 «Умницы и умники». (12+).
09.45 «Слово пастыря». (12+).
10.00, 12.00 Новости.
10.10 Д/ф «Спасибо тем, кто не мешал». (12+).
11.15 «Видели видео?». (12+).
11.35 Д/ф «Неоконченная пьеса для механического пианино». (12+).
15.00 Новости.
15.15 Х/ф «Неоконченная пьеса для механического пианино». (12+).
01:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:45 «Мой малыш» 12+
02:10 «Дагестан туристический» 0+
02:25 «Мастер спорта» 12+
02:50 «Культурный код» 0+
03:10 «Ульяна просит» 0+
03:55 «Точка зрения» 12+
04:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
04:35 Д/с «Стоянка поезда - две минуты» 0+
05:00 «Мой малыш» 12+
05:15 Х/ф «Сделано в Дагестане» 12+
05:30 «Арт-клуб» 0+
06:15 «Дежурная часть»
07:05 Х/ф «Сказание о храбром Хочбара»
18:45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

РОССИЯ 1

05.00 Утро России. Суббота. (12+).
08.00 Вести. Местное время.
08.20 Местное время. Суббота.
08.35 «По секрету всему свету».
09.00 «Формула еды». (12+).
09.25 «Пятеро на одного».
10.10 «Сто к одному».
10.20 «Доктор Мясников».
11.05 Д/с «Часовой». (12+).
11.15 Х/ф «Скелет клана Байденов». (16+).
11.30 Вести.
12.00 «Вечерние новости».
12.20 «Пусть говорят». (16+).
12.45 «Мастер спорта» 12+
13.00 «Культурный код» 0+
13.15 Т/с «Земля, до встречи» 0+
13.30 «Сегодня вечером».
13.45 Х/ф «Видимость». (16+).
01.20 «Найди меня со всеми». (12+).
03.35 Д/с «Россия от края до края». (12+).

НТВ

04.45 ЧП. Расследование.
05.15 Х/ф «Алтарь Победы».
06.00 Х/ф «Ошибки следствия». (16+).
07.30 Смотр.
08.20 Местное время.
08.35 «Следствие вели...»
09.00 «Сегодня».
10.20 «Главная дорога».
11.00 «Живая еда». (12+).
12.00 «Квартирный вопрос».
13.00 «Сегодня».
14.00 «Своя игра».
15.00 Д/с «Дарвин ошибался» (12+).
15.35 Т/с «Катерина». (16+).
16.00 Вести.
17.00 Вести.
18.00 «Привет, Андрей!».
18.20 Вечерние новости.
18.20 «Пусть говорят». (16+).
19.00 «Секрет на миллион». (16+).
20.00 «Международная программа». (16+).
20.10 «Ты не повериши!»
21.00 «Секрет на миллион». (16+).
21.30 «Квартирики». НТВ у Моргулиса». (16+).
00.30 Х/ф «Последний вагон. Весна». (18+).
04.00 Х/ф «Судьба Марии». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/с «Предсказания: 2022». (16+).
07.30 Мелодрама «Я тебя найду». (16+).
11.30 Мелодрама «Любимые дети», 1-8 с. (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век», 81 и 82 с. (Турция).
23.00 Мелодрама «Если ты меня простишь». (16+).
02.25 Мелодрама «Любимые дети», 1-4 с. (16+).
05.20 «Пять ужинов». (16+).
05.40 Д/с «Чудотворица». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

Дин

Ахварикай ривајт

Малик ХИДИРОВ

Жундубан хва Самрата ахъайна (гъадис): “Аллагъдин Пайгъамбарди (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) мукъвал-мукъвал, чин чахъ элкъурна, хабар къдайд: “Квекай садаз къванни и ийфиз ахвар акунани?”. Эгер садаз къванни ахвар акунайтла, ада ам ахъайдай...

Са экульнахъ ада чаз лагъана: “Заз и ийфиз ахварий къве инсан акуна. Абуру, зи патав атана, заз лагъана: “Ша”. Зунни абурухъ галаз фена.

Чун ярх хъянвай инсандив агакъна. Адан къилихъ гъиле къван авай маса инсан акъвазнавай ва къванцелди ада ярх хъянвай инсандин къил хазвай. Къил ягъай гъар сеферда къван са патахъ аватзавай ва а инсан къван вахчун патал адан патав физвай. Ам элкъвена ахгакъдалди, ярх хъянвайдан къил эвел къайдадиз хквевай (яни сагъ хъжезвай). И гъерекат элкъвезд-элкъвезд тикрар жеввай. За жувахъ галайбурувай хабар къуна: “Субъаналлаг! И къвед вужар я?”. Амма абуру “вач, вач” лагъана, жаваб хгана.

Чна рехъ давамарна. Мад чал ярх хъянвай инсан гъалтна. Адан патавни гъиле ракъун кир авай маса инсан акъвазнавай. Ада, са патахъ агатна, ярх хъянвайдан хъуль-къвек, нерик, вилерик кир кутаз, хам алаж-завай. Ахпа ам адав маса патахъ агатзавай ва и кар тикрарзавай. Са патахъ мукъку патахъ фидайла, ярх хъянвай касдин са пад тамамдиз сагъ хъжезвай. За мад сеферда хабар къуна: “Я пак Аллагъ! И бур вужар я?”. Амма абуру мад сеферда “вач, вач” лагъана, жаваб хгана.

Чун рекъе гъят хъувуна. Са арадилай чун пичиниз ухшар авай чакдив агакъна. Айн, аквар гъаларай, инсанрий ванер къвеввай. А чакдим къенепатаз килигайла, ашкара хвайивал, ана къецил итимарни папар авай. Кланик цай кузвай ва цун ялавар абурув агакъайла, инсанрий гъараияр акъатзавай. “И бур вужар я?” лагъана, хабар къуна за мад сеферда. Абуру гъа виликан хтина жаваб хгана.

Чун мад рекъиз экъечин. Са къадар вахт арадай фейила, вацлув агакъна. Ам, аквар гъаларай, иви хъиз, яруди тир. Ана инсанди сирнавзавай ва вацлун къерехдани къвалаб хейлин къванер гвай са кас акъвазнавай. Вацла авайда, къерехдад алайдан патав физ, сив ахъязавай ва ада це авайдан сивиз къван вегъезвай. Гъульнай ада мад сирнавзавай ва элкъвезд вацлун къерехдад алайдан патав хквевай. Адани мад сивиз къванер вегъезвай. И кар акъваз тийиз тикрар жеввай. И душуьшдана за виликдай гайи суал мад сеферда тикрарна, амма жаваб гъа сад тир: “Вач, вач!”.

Чна рехъ давамарзавай. Чун эйбежер акунар авай са инсандал гъалтна. Адан вилик цай квай ва ам цал элкъвезд, гъадахъ гелкъвезд алахънавай. За ам вуж ятла хабар къуна. Гъа виликдай гайи хтина жавадбин ван хъайила, чун рекъе гъят хъувуна.

И сеферда чал къацу багъ гъалтна. Къуд пата иер цуквер экъечизавай и багъдин юкъвал къакъан буйдин са инсан акъвазнавай. Ам акъван къакъан тир хъи, цававай адан къил заз са гъилле аквазвай. Адан патав элкъвена гзаф къадар аяларни къват хъанвай. А къадар аялар санал заз садрани акурди тушири. За жувахъ галайбурувай ам вуж ятла хабар къуна, амма абуру мад “вач, вач” лагъана.

Чна рехъ давамарзавай. Чал са тар гъалтна. Икъван еке виер тар заз мад акуриди тушири. Захъ галайбуруз заз тарциз акахун теклифна. Тарциз кхаж хъайила акуривал, ана къизилдин ва гимищдин къванерийкай эцигнавай тамам шегъер авай. Чун шегъердин варариз мукъва хъана ва аниз гъахъдай ихтияр къачуна. Ина чал гъалтай инсанрин беденрин са пай акур къван вири шейэрлай иер, мукъув пай - гъакъван эйб-

жер тир. Захъ галай къведа абуруз патавай ахвазавай вацлук экъечун теклифна. Аквадай гъаларай, вацлавай яд михъи лацуди тир. Вацлук экъечина хкечайдалай къулухъ абурун беденрин эйбежер паярни иер хъхана.

Гъульнай захъ галай къве касди заз лагъана: “Им Адна багъ я ва им - ви къвал”. Къил хкажна килигай заз лацу цифедиз ухшар авай са къеле акуна. Захъ галайбуру давамарна: “Им ви чка я!”. “Квела Аллагъ рази хъурай” лагъана, за абурувай и къеледиз гъахъдай ихтияр гун тълабна. “Вун аниз гъахъда, амма исята ватъ”, - жаваб хгана абуру.

Ахпа за абурувай жуваз акур ажайиб шейэрикай, гъерекатрикай хабар къуна. Абурун гафарай малум хъайивал, заз акур вичин къил къванцелди хазвай инсан Къуръан гъиле къаз инкар авурди ва, ферз кълар та-мамар тийиз, вахт кусу акъудайди я. Хъуль-къвек, нерик, вилерик кир кутаз, хам алаж-завайди, вичин къвляй экъечиз, таб чуклур-завайди я. Адан тапараарни лап горизонтдин къван агъзвавай. Пичиниз ухшар чкада кузвой итимарни папар зина авурбур я. Ивидин ранг агай вацла сиве къванер аваз сирнавзавай инсан гъармадал (семедикай менфият къауз) къазанмишайди незвайди я. Цал элкъвездвайди ва адахъ гелкъвездвайди Жегъеннемдин къаравулрикай тир Малик малаикя. Багъда акур буйдин къакъан инсан Ибрагъим (алейхъи салам) ва адан патав гвай аяларни фитра гъалда (тълеби гъалда) кечимиш хъайибур я. (Аль-Барка-нидин делипраклди, фитра гъалда аваз хайи (дидедиз хъайи) аялар я - айтъ.)

Мусурманрикай сада хабар къуна: “Аллагъдин Пайгъамбар, мушрикин аяларни?”. Ада жаваб хгана: “Мушрикин аяларни.

Бедендин са пай - иер, мукъув пай эйбежер инсанар хъсан ва пис къалахар какадарзайибур я. Амма Аллагъди абуруз багъышамишна”.

Маса малуматди и агъвалатдикай и къайдада хабар гузва: “Заз и ийфиз ахварий зи патав атанвай къве кас акуна. Абуру зун пак тир чилерал тухвана.

Анис фидай рекъе чун пичиниз ухшар тълеквев агакъна. Адан винел пад - гүстүль, кланик пад лагъайтла, гъяркъуб тир. Кланик цай квай ва а цун ялавар инсанрив агакъдайла, абур са къайдада винел хкаж жеввай, гъатта пичинай къецепатаз акъатиз къл-шам амукъзай. Цай яваш хъайила, абур мад къенепатаз дериндиз ахвatzавай. Ана къецил итимарни дишельлияр авай.

...Вацла цин паталай иви авахъзавай. Са инсан - вацлун къене, мукъуди къерехдад акъвазнавай. Къерехдад акъвазнавайдан вилик къванерни квай. Вацла авайди къерехдад экъечиз алахъдайла, ада вичин вилик квай къванерикай адан сивиз вегъезвай ва ам элкъвена вацлув ахвatzавай. Гъа ик - гъар сеферда...

...Абур захъ галас тарциз - лап къакъандиз акъахна ва сад лагъайдалай иер, хъсан тир маса къвализ тухвана. Ана агъиларни жегъилар ацуькънавай.

...“...Ви вилик вичин сив, кир кутуна, къа-зунзавай кас вичи лугъузай гъакъикъыт-див къан тийизвай гафар къуд патаз чкъиз-вай тапархъян я. Эхиратдин югъ алуъдалди, ам гъа ихтиин гъалда жеда.

Ви вилик вичин къил хазвай кас Аллагъдин Къуръан чирнавай, амма йиферииз кус-зай, юкъузни Аллагъди тайнарнавай къайдайрай алам тийизвай инсан я. Амни, Эхиратдин югъ алуъдалди, гъа и гъалда жеда.

Вун гъахъай сад лагъай къвал мумъни-нар патал я, къвед лагъайди - шагъидар.

Зун - Джибрил (Жабраил), им Микаил (Мукаил) я.

Къил хкажайла, заз зи винел цифедиз ухшар зат акуна ва абуру лагъана: “Им ви чка я!”. За аниз гъахъдай ихтияр тълабна. Амма абуру ик лагъана: “Гъакъикъытда, ви умъур гъеле ақалтл хъанвач, ам күтъягъ хъайила, вуна ви чка къада”.

Диндин месэлайриз талуу суюлар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъыхъ.

“Лезги газета” диндин пак кхъинар жеввай. Гъавилляй ам чиркин чайрал гадарун къадагъя.

Спорт

Футболдин цийи майдан

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

И ийкъара, Чехи Гъалибилин суварин мярекатрин сергъятра аваз, Ахъцегъ райондин Къуркуларин хъуре - Женийрал, спортдин цийи имарат - девирдин истемишиунрив къур мини-футболдин майдан шадвилин гъалара ачуухна. “Хъурерин мулкар комплекснидаказ вилик тухун” республикадин маҳсус программадик кваз эцигнавай имаратдин (1056 квадрат-дин метр) заказчик РД-дин хъурьун майдан шатдин министерство яз, эцигунар вахтунда ва хъсан ери аваз чкадин “Айиша” ООО-ди (рөйбөр Эдуард Магъмудов) та-мамарна. Сметадай проектдин къимет 2 миллионни 948 агъзур манат яз (адакай 500 агъзур манат меценатди, гъакъванди - райадминистрацияди ва амайди республикадин бюджеттадай ганва) гъакъикъытда эцигунрин материалрин къиметар хкаж хъуниди ва сметада къалурнавайдалай артух къалахар арадал атуникиди умуми къимет са миллион манатдилай артух хъхъана.

- Гъурметлубур, къе чна районда курортдин чка тир Женийрал Къуркуларин хъурьун жегъилрэз футбольдин вижевай майдан ачуухна, кардик кутазва. Мубаракрай! Ахъцегъ райондин футболь республикадин дережадиз акъуднавай чи ватанперес спонсор, футбольдин “Ахъцах” клубдин президент Мегъамед Алишев, тренер Камиль Гъакъиев, и майдандин эцигунрал пулунин хуси таъватар харжнавай жумарт спонсор Феликс Байрамалиев, пурдатчи Эдуард Магъмудов ва чин пай кутунвай вирибур сагърай! Развивилди лугъун: им районда футбольдин 7-майдан я. Мукъвара Ахъцегъ зурба спорткомплекси ишлемишиз ваххуда. Эвелимжиги нубатда, им Ахъцегъ райондин ва Дағъустан Республикадин рөйбөрри хъурьун чкада спортдин къурлушар хъсанаруниз дикъет гунин нетижя я, - къейдна, къват хъанвайбур тебрикуналди, райондада заместитель Гъакъиев-Омар Рамазанова.

- Спорт - им сагъламвал мягъкемарзай, жегъилар хъсан краарал тупламишзай гужлу таъват я. Вичин вахтунда чун, хъурьун аялар, инал, нацларни чими къарари къунвай къулайсуз майдандал, футбол къугъваз чехи хъана. Гила ихтиин хъсан майдандин спонсорвал ийдай, райондиз алакъдай къумек гудай мумкинвал хъунай за Аллагъдин шукур гъизва. Гележ хъсан хъун патал гъар са кас жуван хайи ватандан къайгъудар жез алахъна кланда, - лагъана эцигунрин спонсор Феликс Байрамалиев.

Мярекатдин тамададин теклифдалди (и везифа райондин күлтүрадин управление-нидин начальницидин заместитель Сулейман Сулейманова тамамарзавай) раҳун

патал нубатдин гаф спортдин зурба терефдар, “Ахъцах” футбольдин клубдин президент, алай вахтунда Брянск областын Карачево шегъердин “Спутник” ФК-да къугъвазай Мегъамед Алишеваз гана.

- Спортдин, футбольдин сифте камар за гъа и майдандилай къачуна. Гъамиша мурад инал футбольдин хъсан майдан хъун тир. Аллагъдин шукур, и мураддин зун агакъна. Гележегда закай улкведин дережадин пешекар футбольин хъунин ва хъуре мини-футболдин майдан арадал атуунин себекар чи гъурметлубур Феликс стхя я. Зун футбольдин командадик кваз Россиядин гаф шегъерра хъана. Хиве къян: виринара ихтиин шартларин майданар авач. Гъа са вахтунда Ахъцегъ райондин жегъилрин ихтиядда вири истемишиунриз жаваб гузай дуъз ирид майдан хъанва. Жегъилрэз спортында рикивай машъгул жедай къулай шартлар яратмишавай райондин къиле авай ксар ва спонсорар сагърай! Абурун зегъметдал къимет эцигун яз, и майданар ишлемишна ва хвена кланда. Гила футбольдин республикадин дережада лап хъсан нетижаяр къазанмиш тийдай чаз са багънани авач, - лагъана фут болистди.

Спортдин майдан ачуухнин митингдал гъакъл эцигунрин пурдатчи Эдуард Магъмудов, районда диндин чирвиле гегъеншарунин рөйбөрьи республикадин мифтиятдин векил Узаир Шамилов, Къуркуларин хъурьун школадин директор Альберт Ашниев, футбольдин ветеранар - махачкъалави Нариман Омаров, луткунуви Нурудин Багъиров ва маса юлдашар рахана. Райондин искусствойрин школада чирвиле къачузай аялри чин къульерледи ва РД-дин гъевескар артист Фаргъад Гъашумова вичин манийралди мярекатдин иштиракий-рин гъулььлар мадни шадарна.

Шадвилин митингдилай къулухъ цийи майдандал республикадин футбольдин ветеранрин командадирин арада акъажунар башламишна. Чи баркаллу хва Мегъамед Алишева тешкилна, спонсорвална, къиле тухвай и турнир тамашуниз лайхлуди, пара итижлуди хъана, гъылк хъи, ана махачкъалавир тир Алияр Исмаилов, Нариман Омаров, Азербайжандын хъягъай команда хайи Кемран Агъамироев хътиин машгъур фут болистар къугъвазай. Турнирда вири 6 команади (Махачкъала, Дербент щегъеррин, Ахъцегъ, Къургъар, Стала Сулейманан районрин ва Къуркуларин хъурьун) иштиракна. Гъалибилин 1-чка “Махачкъала-интернационал” команадади къуна. Къвед ва пуд лагъай чкайр “Дербент” ва “Ахъцах” командаирин пайна. Талукъ тирвал, абуруз 20, 15 ва 10 агъзур манат пулунин премияр, кубокарни дипломар гана.

Дагъустандын стхя халкъарин арада дүстүрлил алахъяяр мягъкемарзунин карда ихтиин мярекатрихъ еке метлеб ава.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин агентство

367018, Махачкъала,
Насрутдинов пр., 1 "а"

КЫЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЫЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА
ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Н. ИБРАГИМОВ

Газет йисе 52 сеферда акъатзана
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гүзчилав ауунин рекъял Федеральны күлгүтүдүн Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация ауна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди түккүр хъйизва.
Макъалайриз рецензия гузувач ва абур элкъевна вахкувач. Редакциядин макъалайрин авторрин фикир сад тахъун мумкин я.
Газетда чап ауун патал текслинав материялар гъланыр делилрин дүзвилин ва керчеквилин патхажай жавабдарвал авторринг чинн хиве гъттазва.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкъала, Насрутдинов пр., 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200

Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахканы - 17.10

Газет "Издательство" "Лотос"
ОО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан күчө, б.

Тираж 6728

Гы - Илишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбүр я.

12 - Икъван яшар хъянвайбуру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г. Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Ван авуна!

Дамахзава! Тебрикзава!

"Лезги газетдин" 12-майдиз акъатнавай нумрада чи рикл алай муаллим, алим, ДГУ-дин профессор, литературовед, фольклорист, жегылприн дуст, халисан насильтатчи Гъажи Гъусейнович ГАШАРОВАН 85 йисан юбилейдиз талукъарнавай материалар чапнавай.

Абурун тереф хъналди, зазни са шумуд келима алаба ийиз кланзава. Гъакъ хы, Гъажи Гъусейновича хай лезги литературадай илимдин чирвилер ва халисан ватандашвилин тербия гайбурук зи буба, шаир ва муаллим Абдурагъман Межидов ва зунни ква.

Чна къведани вузда заочнидаказ келна. И кар, за гъисс авурвал, регъятди тушир. Гъажи Гъусейновича заз хай эдебиятдай ва чалай неинки къилин образование къачудай, гъакъ аспирантурада къелдай, филологиядиг илимдин рекъе жуван гафни лугъудай мумкинвал гана!

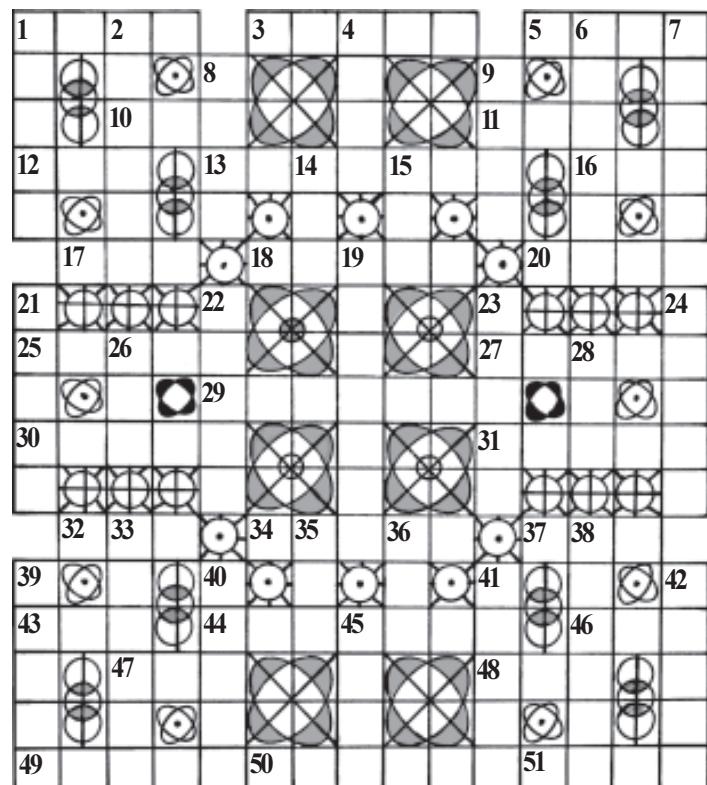
Ам гъакъкъатдани еке зегъметкеш, вичи тарс ва тербия гайбуруни зегъметдихъя киче тежез, гъиле къур къвалах къиле къван тухуз вердишарзаявай рухвайрикай - арифдаррикай сад я. Ихътин муаллим жувахъ хъунал за шадвалзава! Дамахзава!

Мубараракай юбилей, гъурметлу Гъажи Гъусейнович! Сагълам йисар мад гзаф гурай ваз!

Ви рикл алай ученикrikай сад тир Сардар АБИЛ.

Кроссворд

Түккүррайди - Салигъ ИБРАГИМОВ

ДҮҮЗ ЦАРАРА: 1. Мектебда, тарс башламишдайла, яда. 3, 13 ва 50. Стап Сүлейманан районда сад-садан къвалив гвай пуд хъурь. 5. Тундрада жедай гъйван. 10. Гъурз къилинж. 11. Клерцдин са жүре. 12. Чүлдин емиш. 16. Къвалерик кутада. 17. Вацалай гъвчели я. 18. Къадардил гзаф. 20. Парталпиз ядай алат. 25. Дерпт районда са хъурь. 27. Лезги са райондин центр. 29. Вач-хъша, къанкъал. 30. Лакъаб (урус гаф). 31. Субут, аргумент. 32. Клерцар раткъидай пая. 34. Дүргүйдин жүре. 37. Шеъгердин къиле авайди (урус гаф). 43. Кичин къув. 44. Къене як тұна, гранвай руфунар (ратар). 46. Чхехи. 47. Мехъедин ийифен мекліс. 48. Мукъаят. 49. Салан майва. 51. Азар.

ТИК ЦАРАРА: 1. Дерин фикир, фагъум ийидай алакъун. 2. Тамармазавай къвалихдикай хкатавай эхиримжи мана. 4. Гзаф. 6. Гуурчег драмат. 7. Къене резбе авай ракъун klyc (урус гаф). 8. Гъафтеда са югъ. 9. Хъячин са жүре. 14. Музықадин алат. 15. Фад хадай, кеврек. 19. Аферин къевзевай. 21. Азербайжанда лезгияр яшамиш жезвай са поселок. 22. Кудайлар, винел вегъеда. 23. Тапус. 24. Са чкада яшамиш жезвайдай. 26. Тике. 28. Ниси твадай хам. 33. "Сөнгъер" гафунин антоним. 35. Аллаб, къамс. 36. Поплиз ядай шир хъитиди. 38. Къылар районда лезгийрин са хъурь. 39. Къене як авай афараар. 40. Маларин ем. 41. Россиядин миллет. 42. Тинидик кутадай гъвар. 45. Ахцегъ районда са хъурь.

"ЛГ"-дин 19-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДҮҮЗ ЦАРАРА: 5. Шайдаев. 6. Умъурлук. 9. Елкен. 10. Хинклир. 11. Имарат. 14. Халък. 16. Талабчи. 17. Авам. 18. Къурагъ. 19. Юксул. 23. Улыен. 24. Къанажа. 25. Ступ. 28. Сандух. 29. Алкъвар. 30. Тадиз. 32. Руғунар. 33. Манаев.

ТИК ЦАРАРА: 1. Адалат. 2. Чере. 3. Эмин. 4. Яралма. 5. Шикилар. 7. Хажалат. 8. Екевал. 12. Балабан. 13. Ачухвал. 15. Къакъан. 17. Атлас. 20. Юлдашар. 21. Тамада. 22. Мурадов. 26. Фурғун. 27. Алатам. 30. Твар. 31. Знак.

"Мавел" чапханада 2022-йисуз алым Къ.Х.АКИМОВАН цийи ктаб - "Лезги литературадин энциклопедия" акъатда. Ам 400 чинкай ибарат жеда. Ктабдик кутун патал цийи малуматар (са чар текст ва шикил) къабулзава. Энциклопедия подписаны ийиз жеда: са ктабдин къимет - 500 манат. Маса гуда - 1000 манатдай.

ЧИ АДРЕС: 367010, Махачкъала, О. Кошевоян күчө, 42 а, "Мавел". Тел.: 8-928-873-4002. М. Магъмудов.

2022-йисан
къвед лагъай пай патал

Лезги газет

къыхъ!

6 вацранди - ПП171

газетдин къимет почтадин
отделенийрай:

6 вацра - 479 манатни 04 кепек

Абоненттин яшикрай (до востребования):

6 вацра - 448 манатни 98 кепек

"Дагпечатдин" киоскрай:

6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай "Дагпечатдин" киоскрай ва "Лезги газетдин" редакцияда къиз жеда.

Чи бухгалтериядай:

"Лезги газетдин" редакциядай чи хутаҳдайбур:

6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет къинин патахъяя суалар пайда хъайтта, экъунин сятдин 9-далай няинин сятдин 6-далди и нумрадиз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

А.Ш.Мазанаев

Ина жегиль буршагъвиди саки къве йисуз къвалахна. Ада "Кавказ оборона аунай" медаль, грамота, къиметту пишкешар гана.

1943-йисан августидиз А.Мазанаев хай хурун сифтеңан классринг школадин заведуюштыве тайинара. Къвалахни ийиз, ада Дербентдин педучилище акъалттарна. Шабановича ва Гульжагъан Къаидовнади хизанда вад хвани ругуд руш чехи ауна, абуруз чешнелу тербия, вини дережадин образование гана. Мазанаевин интернациональный чехи хизан течир агульви бажагъат ава.

Абдулкъадир Шабановича залан хабар агақына. Педагогикадин ветеран, агъул халкъдин арада тъвар-ван авай муаллим, тербиячи, рикл миҳын, хъсан инсан Абдулкъадир Шабанович Мазанаев ръзметидиз фена. Адан 96 йис тир. Яшлу инсанар хизандин, хурун, уълкведин, уъмурдун берекатар, халкъдин хъсан адетар хузвай даяхар, камалдин чешмейр, жегиль неслирзим умудар гузай къуватар я. Абдулкъадир халу гъа ихътин инсан тир. Ада вичин уъмурдикай 60 йисалай гзаф хурунвийрин аялпиз чирвилер гунис бахшна. А.Ш. Мазанаевин ученикrikай государстводин ва мемлекетдин тъвар-ван авай деяителар, армияда ва къанунар хъудай органда чехи чинра авай къулгүччияр, алимар, дукхтурар, педагогар хъянва.

А.Ш.Мазанаев 1926-йисуз Агъул райондин Буршагърин хууре дидедиз хъана. Сифтеңан классринг мектеб күттәгъайдалай къулхуъ ада Къургъарын ирид йисан школа акъалттарна. Дяве башламиш хъана. 15 йиса авай жаван колхозиз къвалахиз фена. Фронтдиз тухун тавурула, яш бегъем таҳханавай жегильди вич зегъметдин армиядиз гузъульлудаказ рекъе тун таълабна.

За - Абдулафис Исмаилова ви хизанди - ДГУ-дин филологиянин декан, профессор Шабан Абдулкъадирович Мазанаев, адан стхайриз, вахари, багъририз Абдулкъадир Шабанович Мазанаев кечимиш хъунин галас алакъалуя, жаҳалат чугуналади, башсагълугъувал гузва.